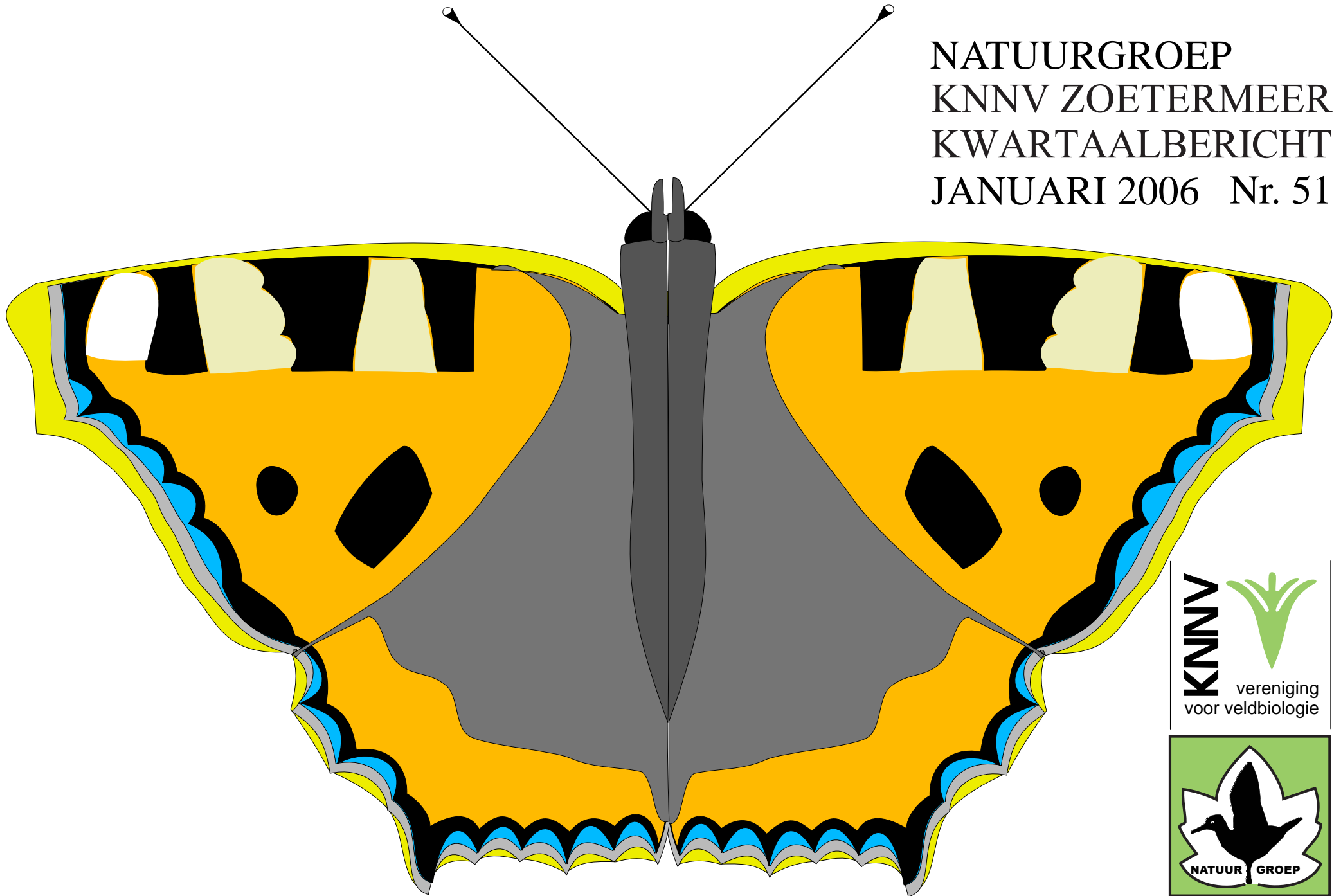

NATUURGROEP
KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
JANUARI 2006 Nr. 51

KNNV
vereniging
voor veldbiologie

NATUURGROEP KNNV ZOETERMEER

www.knnv.nl/zoetermeer

KWARTAALBERICHT Nr.51

januari 2006

INHOUD

1. VAN DE REDACTIE	3
2. LIJST VAN LEDEN EN BELANGSTELLENDEN	3
3. BESTUURSVERGADERING KNNV ZOETERMEER 3 JANUARI 2006	5
4. VERSLAG VAN DE PENNINGMEESTER VOOR DE ALV	7
5. DE ALGEMENE LEDENVERGADERING OP 14 FEBRUARI 2006	7
6. UITNODIGING VOOR DE NIEUWJAARSBORREL NATUURVERENIGINGEN	8
7. SAMENWERKING ZOETERMEERSE NATUURVERENIGINGEN.....	8
8. HET KNNV WATERBEESTJESPROJECT 2006	10
9. VERSLAG MINICURSUS WATERBEESTJES.....	13
10. GEWESTELIJKE EXCURSIE 25 JUNI.....	13
BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP.....	14
11. HET BUYTENPARK OP ZONDAGMIDDAG 18 SEPTEMBER	14
12. AFSLUITING SEIZOEN 2005 OP DONDERDAG 24 NOVEMBER	15
13. STAND VAN ZAKEN T/M DECEMBER 2005	16
14. DE LAATSTE PLANTENVONDSTEN VAN 2005.....	16
GEZIEN IN ZOETERMEER:	18
15. MELD DE MUSSEN!.....	18
16. ZOETERMEERSE WAARNEMINGEN UIT HET VOGELDAGBOEK.....	19
17. IJSVOGEL	21
18. VLEERMUIZEN ROND DE PLAS VAN POOT, DE STAND VAN ZAKEN	21
19. BONT ZANDOOGJE	22
20. SPRINKHANEN EN KREKELS, WAARNEMINGEN VAN 2005	23
21. SLAKKEN IN ZOETERMEER – WIJNGAARDSLAK	23
22. PADDESTOELEN, NIEUWE ONTWIKKELINGEN EN SOORTEN IN 2005	25

23.	ZOETWATERKREEFTJES	26
24.	GIEBEL (CARASSIUS AURATHUS GIBELIO) TOCH BESCHERMD.....	26
25.	DE STAND VAN DE NATUUR IN DE NIEUWE DRIEMANSPOLDER	27
	BUITEN DE VERENIGING	29
26.	IMPRESSIE LANDELIJKE VLEERMUIZENDAG.....	29
27.	BOTANISCHE DAG 2006 IN DRONTEN OP ZATERDAG 4 FEBRUARI.....	30
28.	DE LANDELIJKE FLORON-VARIADAG OP 10 DECEMBER 2005	30
29.	DE NIEUWE HEUKEL'S FLORA	33
30.	BANG	33
31.	NATUUR- EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	36
32.	NAMEN	39
33.	IK WIL OOK LID WORDEN	39
34.	STREEPLIJSTEN EN LOSSE WAARNEMINGEN 2005	40
35.	INDEX (EXCLUSIEF STREEPLIJSTEN PAG. 40 E.V.).....	49

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis. Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.

Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes mee met de plantenwerkgroep.

Goeie sfeer, boeiend, leerzaam, nuttig.

Informatie: Evelien van den Berg. tel:

079-3213445 (18:00-19:30)

1. Van de redactie

Nieuwe leden van de Natuurgroep Zoetermeer en de KNNV Zoetermeer, 8 in getal, van harte welkom! Wie heeft tegenwoordig nog plezier in en tijd voor natuurbeleving buiten? Steeds meer natuurliefhebbers worden natuurboekhouders. Het registreren, documenteren en interpreteren van de natuur, al dan niet vanachter een beeldscherm is gemeengoed geworden in Nederland. Of het goed of slecht gaat met de natuur meet je af aan het bestuderen van verspreidingskaartjes van een verzameling kritische soorten.

www.knnv.nl/nbc

Fig. 1 Een recente publicatie

Gelukkig zijn er nog steeds ter zake kundige KNNV'ers die in het veld de noodzakelijke waarnemingen doen maar hun aantal is beperkt en groeit nauwelijks. Dit in tegenstelling tot het leger natuurboekhouders binnen dat gestaag groeit. De invoering van een hele reeks wetten waarvan de Flora- en faunawet misschien wel de bekendste is, heeft aan dit fenomeen zeker een belangrijke bijdrage geleverd. Mensen, zonder veel natuurkennis van zaken die in hun werk met de natuur rekening moeten houden, beleven er over het algemeen weinig plezier aan. Veelal gaan ze er prat op dat ze er "inhoudelijk natuurlijk geen verstand van hebben". Iets afweten van natuur buiten is blijkbaar niet stoer binnen. Plezier beleven aan de natuur buiten of enige kennis van zaken hebben daaromtrent krijgen onze kinderen ook maar zelden mee.

De gehaaste tweeverdiener heeft er de tijd en/of deskundigheid niet voor, maar ook de scholen laten het op dat punt bijna volledig afweten.

Sommige ouderen doen wel eens voorkomen of dat vroeger beter ging, maar dat is maar schijn. In de jaren zestig van de vorige eeuw bestond het vak "kennis der natuur" bijna geheel uit natuurkunde en kennis van het menselijk lichaam en hingen de natuurschoolplaten vooral aan de muur.

Bijna een eeuw geleden klaagde Jacques P Thijsse ook al over dit verschijnsel en kreeg hij het met veel overtuigingskracht voor elkaar om met zijn schoolklassen slechts bij hoge uitzondering naar buiten te mogen. Geen wonder dus dat het gebrek aan natuurbesef bij veel beleidsmakers ons steeds meer begint op te breken. Onlangs nog bleek uit onderzoek van Alterra en Staatsbosbeheer dat 70% van de jongeren nooit in de natuur komt!

"Kinderen liggen niet meer met hun neus in het gras, rollen niet in de herfstbladeren, bouwen geen boomhutten, vangen geen kikkervisjes" stelden de kamerleden Kruijsen (PvdA) en Snijder (VVD) nog onlangs vast. Reden om er voor te pleiten de natuur terug te willen in het lespakket van de basis- en middelbare scholen. Al met al hebben we in de honderd jaar dat de KNNV bestaat nog maar weinig vorderingen gemaakt wat één van de doelstellingen van deze koninklijke vereniging betreft, natuurbeleving. Zelfs in een tijd dat het gemeentelijk beleid bol staat van de recreatie- of zoals we tegenwoordig zeggen leisuredoelstellingen komen we natuurbeleving als doelstelling nergens tegen. Toen onlangs een gemeentelijke enquête werd opgesteld om bewoners van Zoetermeer te vragen naar hun bezigheden in de recreatiegebieden en daar als keuzemogelijkheid natuurbeleving werd geopperd, werd doodleuk gesteld dat "leken" zich daar geen voorstelling van zouden kunnen maken!

De redactie van het kwartaalbericht wenst desalniettemin iedere Zoetermeerder een nieuw enerverend natuurbelevingsjaar toe en het zou prachtig zijn als de KNNV-afdeling Zoetermeer daar haar steentje aan mag bijdragen.

2. Lijst van leden en belangstellenden

Taeke de Jong

De Natuurgroep bestaat nu uit 37 (vorig jaar 31) leden, waarvan 26 (vorig jaar 16) lid zijn van de KNNV. In onderstaande lijst zijn bovendien de belangstellenden opgenomen die doneren of een Kwartaalblad ontvangen. Aanvullingen op de lijst, met name email-adressen zijn welkom bij t.m.dejong@tudelft.nl. De nummers voorin elke regel verwijzen naar Fig. 2.

Fig. 2 De spreiding van onze leden in Zoetermeer

16 Bauer Mw. I. Inge Hoeverbos 43 2716 PK Zoetermeer 079-3523263
 14 Berg Hr. A.C.P. van den Tijberg 64 2716 LK Zoetermeer 079-3213445
 14 Berg-den Hertog Mw. E. van den Evelien Tijberg 64 2716 LK Zoetermeer 079-3213445
 11 Berge Henegouwen Hr. A. van Arno Scheveningsebos 15 2716 HT Zoetermeer
 31 Bieze Hr. J.G. Hans Filmlaan 7 2726 RN Zoetermeer 079-3421351 06 532 44 00 2 hans.bieze@wanadoo.nl
 62 Boer-Boelens Mw. J. Jetty Basalt 59 2719 TW Zoetermeer 079-3617678 boer-boelens@wanadoo.nl
 62 Boer-Boelens Hr. F. Flip Basalt 59 2719 TW Zoetermeer 079-3617678 boer-boelens@wanadoo.nl
 32 Bolle Hr. R. Rob John Fordstrook 16 2726 TG Zoetermeer 079-3317697
 75 Denters Hr. T. Ton Waterpoortweg 401b 1051 PX Amsterdam
 26 Duuren Hr. L. van Lodewijk Theo Thijssenhove 25 2726 CE Zoetermeer 079-3214149
 23 Eijck Mevr. en Hr. E. en J. van Hannie Schaftrode 38 2717 HL Zoetermeer 079-3516887
 54 Groot Hr. A. de Adri Abert Schweitzeraan 19 2731 EA Benthuizen 079 3313200
 76 Groot Hr. H. de Henk de Waterspinhof 24 2492 RK Den Haag 0704444545 0616412370
 45 Hakkenes Hr. W.J. Pijlkruidvaart 17 2724 VD Zoetermeer 079 3418691
 34 Hilvers Hr. C. Caspar Kofschipkade 11 2725 AS Zoetermeer 079-3417619 chivers@wxs.nl
 83 Hoogvliet Mw.H. Hanneke De Collignystraat , 2713 EA Zoetermeer
 82 IVN Zoetermeer
 63 Janssen Hr. A. Albert Schweitzersingel 133 2719 DZ Zoetermeer 079-3621146 fredenbar@planet.nl
 25 Jong Hr. T.M. de Taeke Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer 079-3516599 T.M.deJong@bk.tudelft.nl
 53 Jong Mw. A. de Annet Pelschans 41 2728 GM Zoetermeer 079-3422924 06 40476869
 61 Jonge Hr. S.H. de Sinie Mosgroen 87 2718 HH Zoetermeer 06 40046262
 43 Kester Mw. T. Tilly Vuurdoornpark 98 2724 HL Zoetermeer 079-3412605
 73 Ketting Mevr. M. Marianne Ter Apelerstraat 30A 9551 XK Selligen 0599 324586
 91 KNNV Delft
 92 KNNV gewest
 93 KNNV landelijk Oude Gracht Utrecht
 33 Koelewijn, Alfrink College Biologie Hr. S.F. Steven Werflaan 45 2725 DE Zoetermeer 079-3314231 KWL@alfrink.nl
 28 Kok Hr. J.A.M. Jan Meerpolder 5 2717 PA Zoetermeer 079-3520377
 04 Koster-Smaal Mw. A.E. An Dunantstraat 1143 2713 TN Zoetermeer 079-3165439
 74 Leeuwen-van de Noulant Mw. C. van Corry Veursestraatweg 5 2264 EA Leidschendam 070-3271490
 42 Liefde Hr. W. de Wim Vuurdoornpark 98 2724 HL Zoetermeer 079-3412605
 17 Lubberding Hr. H. Henk Leiwater 1 Zoetermeer 079 3219841 h.lubberding@unesco-ihe.org
 21 Lurks Hr. M. Marco Bachrode 8 2717 AN Zoetermeer 079-3510523
 12 Oostdam Mw. B.L. Barbara Fivelingo 80 2716 BG Zoetermeer 079-3211019
 77 Parmentier Hr. J.H. Jan Marktstraat 2713 EM Borne 074-2674087
 41 Ploeger Hr. H. Henk Wingerdperk 114 2724 RK Zoetermeer 079-3316824
 51 Ponten Hr. A.P.S. Da Sangalloruimte 1 2728 MX Zoetermeer 079-3319907
 52 Ponten-Hagenaar Mw. E.P.G. Da Sangalloruimte 1 2728 MX Zoetermeer 079-3319907
 05 Post-Veldhuis Mw. P. Vlamingstraat 51 2713 RT Zoetermeer 079-3162951
 72 Prins Hr. B. Ben Vijverlaan 11 7975 BW Uffelte 0521-350300
 13 Reeder Hr. L.A. Fred Tijberg 44 2716 LJ Zoetermeer 079-3213612
 07 Rheenen Mw. J.C.A. van Agnes Sanne van Havelteplein 56 2712 EZ Zoetermeer 079-3169759 agnes.van.rheenen@xs4all.nl
 15 Snoek Mw. M. M. Zijlberg 38 2716 NB Zoetermeer 079-3520329
 44 Tol Hr. M.W.M. van der Bertramvaart 12 2724TE Zoetermeer 079-3427474 ijsduiker@yahoo.com
 44 Tol-Bakker Mw. M. van der Bertramvaart 12 2724TE Zoetermeer 079-3427474 ijsduiker@yahoo.com
 83 Vogelwerkgroep Ztm
 71 Vos Hr. J. Johan Landzichtlaan 36 2101 ZJ Heemstede 023-5280231 johan@vosdenhartog.demon.nl
 22 Wely Hr. P.A. van Peter Smetanarode 82 2717 DT Zoetermeer 079-3520414
 06 Westhoven Hr. C. Dunantstraat 608 2713 XE Zoetermeer
 81 Wiewel Hr. R. Rob Postbus 7124 2701 AC Zoetermeer 079-3413905
 01 Zalinge Hr. J. van Johan J.W. Frisostraat 191 2713 CD Zoetermeer 079-3165306
 03 Zwarekant Mw. R.W.J. Ineke Stadhoudersring 706 2713 GW Zoetermeer 079-3310369
 27 Zwet Hr. L.C.M. van Penninghove 1 2726 BT Zoetermeer 079-3516932

3. Bestuursvergadering KNNV Zoetermeer 3 januari 2006

Taeke de Jong

Aanwezig: Annet de Jong (voorzitter), Tilly Kester (vice-voorzitter), Taeke de Jong (secretaris), Johan Vos, Lodewijk van Duuren, Fred Reeder, Ben Starink (nieuw lid natuurgroep). Afwezig met kennisgeving: Hans Bieze (penningmeester, vervangen door Taeke de Jong)

Het verslag van de vorige vergadering, 4 december 2004 (zie Kwartaalblad 47 blz. 5) fungeerde als agenda. De opbouw is dus hetzelfde. Besluiten zijn cursief gedrukt achter de agenda punten.

1. Contactpersonen, binnenkomende post
 - *Tilly Kester zal de KNNV afd. Zoetermeer weer vertegenwoordigen in de overleggen met de gemeente, het vervolg van de overleggen op De Soete Aarde.*
 - *Zij beheert het officiële mailadres zoetermeer@knnv.nl, selecteert de mails die daarop binnenkomen en stuurt ze naar het belanghebbende bestuurslid of de redactie van het kwartaalblad.*
 - *Hetzelfde geldt voor de mails die bij Taeke de Jong als secretaris binnen komen.*
 - *Kopij voor het Kwartaalblad kan meteen naar Johan Vos johan@vosdenhartog.demon.nl of Taeke de Jong t.m.dejong@tudelft.nl.*
2. Actuele ledenlijst (zie blz. 3), mailings
 - *Hans Bieze onderhoudt het contact met de landelijke KNNV, bestelt daar KNNV-boeken en krijgt nieuwe leden door van het landelijke secretariaat.*
 - *Taeke de Jong verwerkt mutaties digitaal, print daaruit automatisch de etiketten voor elk Kwartaalblad en de geadresseerde, op de persoon toegesneden januari-facturen van de Penningmeester.*
 - *Hans Bieze verzorgt het drukken van het Kwartaalblad, verzendt ze per post, of verdeelt ze over de bezorgers. De adressen hebben een nummer in verschillende tientallen per wijk.*
 - *Bezorgers van het Kwartaalblad:
Ben Starink bezorgt 1t/m 6 (Dorp/Driemanspolder)
Fred Reeder de 10-tallen (Meerzicht)
Taeke en Ellen de Jong bezorgen de 20-tallen (Buitenwegh) en de 60-tallen (Rokkeveen)
Hans Bieze de 30-tallen (de Leijens) en de distributie naar de "bezorgers".
Tilly Kester de 40-tallen (Segwaert)
Annet de Jong de 50-tallen (Noordhove en Benthuisen)
Tilly Kester zal in de NME-bieb op de Entresol van het stadhuis controleren of de kwartaalbladen compleet zijn en vult ze anders aan.
Op de ALV 14 februari wordt naar vrijwilligers gevraagd zodat deze taken kunnen rouleren.*
 - *Naar bevriende verenigingen en personen en de landelijke KNNV worden exemplaren per post gestuurd. De KNNV-afdeling Delft (Geert van Poelgeest) wordt na herhaald verzoek aan die lijst toegevoegd. Marianne Ketting hoeft geen gedrukt exemplaar meer, nu het op internet verschijnt.*
 - *Taeke de Jong mailt de bijgewerkte ledenlijst aan alle bestuursleden.*
3. Kwartaalbericht
 - *Johan Vos verzamelt en redigeert het grootste deel van de kopij*
 - *Taeke de Jong en Johan Vos maken het blad op en voeren de eindredactie*
 - *De eindopmaak daarna, kost Taeke veel tijd, hij kan daarbij hulp bij gebruiken, wie wil?*
 - *De natuur- en milieu-agenda kost bijvoorbeeld veel tijd. Wie gebruikt hem eigenlijk? Niemand van de aanwezigen! Hij is via het Internet in onderdelen verspreid bereikbaar. Hij is nergens zo compleet als in ons Kwartaalblad, omdat ook de evenementen van Bomen Overleven erin staan. Doordat alle Zoetermeerse natuurverenigingen worden vermeld geven we aan, dat we hun activiteiten waarderen en die dus niet zelf organiseren. Taeke houdt daarom vol, maar krijgt volmacht om hem weg te laten. Een alternatief is, om standaard alle internet-links te vermelden. De samenwerking van natuurverenigingen (zie blz.8) wil een integrale agenda op het web zetten, maar heeft nog geen menskracht.*
 - *De index kost bijvoorbeeld veel tijd, maar dit maakt de Kwartaalbladen toegankelijk.*
 - *De opmaak en integratie van de streeplijst-gegevens in één publiceerbare lijst kost veel tijd, maar is ons kroonjuweel.*
 - *Het drukken van de etiketten kost tijd, maar is het meest efficiënt in de combinatie van redacteur en secretaris.*
4. Financiën boekjaar 2005, begroting 2006 (zie blz. 7) en de kascommissie.

- *Lodewijk van Duuren en Fred Reeder worden voorgedragen als kascommissie, accordering door de ALV op 14 februari.*
 - *We teren in op oud kapitaal en incidentele winst dit jaar, maar dat kunnen we nog 10 jaar volhouden, geen reden tot contributieverhoging.*
 - *Zelf bezorgen van het Kwartaalblad reduceert het interen substantieel.*
5. Nieuwjaarsreceptie do 12 jan.
- *Organisatie, contact met VWG en IVN, Uitnodiging: Annet de Jong*
 - *De aanwezigen leveren ter vergadering materiaal.*
6. Afdelingswebsite www.knnv.nl/zoetermeer/: Beheer
- *Webmaster Fred Reeder, redactie Fred Reeder, Wim de Liefde, Tilly Kester*
 - *Alleen Zoetermeers materiaal*
 - *Ieder zoekt naar materiaal (Lodewijk van Duuren: slakken?)*
 - *Disclaimer gewenst: Tilly Kester zoekt een voorbeeld*
 - *Taeke de Jong zet alle kwartaalbladen op het web via zijn eigen TU-server en maakt geregeld een samengestelde totaal-index. Zij zijn aan de KNNV-website gelinkt.*
7. Waarnemingenbestand en wat we er mee willen
- *Al onze gegevens mogen met bronvermelding gebruikt worden.*
 - *Commercieel gebruik met bronvermelding wordt niet uitgesloten, al wordt een donatie op prijs gesteld. Er zijn schrijvende voorbeelden van beschermd materiaal dat door die bescherming nooit gebruikt is.*
 - *De KNNV (zie Fig. 1) bepleit institutioneel gebruik bij de toepassing van de Flora- en Faunawet. De tellingen en de gemakkelijk toegankelijke totaal-index op de kwartaalbladen kunnen van belang zijn.*
 - *Dat gebruik kan gestimuleerd worden bij gemeentelijke opdrachtverlening (Johan Vos)*
8. Afvaardiging landelijke verplichtingen, wie gaat waar naar toe in 2005 ?
- *Vertegenwoordigende vergadering
1 x per jaar: Johan Vos*
 - *Gewest West
4 x per jaar: Lodewijk van Duuren gaat naar de eerste vergadering in januari in Delft.
Voor de andere drie keer wordt een vertegenwoordiger gezocht.
Vrijwilligers worden gezocht bij de ALV op 14 februari*
 - *Gewestelijke Excursie: zaterdag 25 juni georganiseerd door de afdeling Delft (zie blz. 13).*
 - *Volgend jaar zijn wij waarschijnlijk aan de beurt: Lodewijk van Duuren?*
9. Excursies
- *Lodewijk van Duuren zal dit jaar in samenwerking met Peter van Wely één excursie organiseren, bij voorkeur een paddestoelenexcursie in het najaar.*
10. Samenwerking met de zusterorganisaties
- *Overleggroep Groen Zoetermeer i.o. is voor de eerste keer op 28 okt. 2004 bij elkaar geweest (zie Kwartaalbericht 47 blz. 20). De laatste, zeer geanimeerde en stimulerende bijeenkomst was op 2 november j.l. (zie blz. 8). Voorzitter Joost Kieviet van Hoekschevaards Landschap (HWL) hield daar een enthousiasmerend verhaal. In de milieu-en natuur-gevoelige Hoekse Waard delegeert de Gemeente 2% van haar budget aan HWL, die het geld naar behoefte verdeelt over de natuurverenigingen, met vrijwilligers en enkele betaalde krachten en werktuigen terreinen beheert en politieke actie voert. Met het laatste is de verstedelijkingsdruk vanuit Rotterdam tegengehouden. Dat wapenfeit geeft de Gemeente het gevoel dat de 2% goed besteed is. In Zoetermeer is geen draagvlak voor 2%, dat merken de natuur- en milieumedewerkers dagelijks. Hun aanstelling lijkt al teveel. De gemeente Zoetermeer lijkt eerder verstedelijking te bevorderen.*
 - *Annet is aangesloten op de e-mailgroep. Als iemand daar ook behoefte aan heeft kan de geïnteresseerde bij haar aanmelden.*
 - *Aan Marcel vd Tol (VWG) is in eerste instantie gevraagd de KNNV afd. Zoetermeer te vertegenwoordigen bij contacten met gemeente en pers na overleg met Johan Vos. Daar was de ALV het achteraf niet mee eens. Dit is Marcel van der Tol meegedeeld.*
 - *Het bestuur acht samenwerking op 5 punten belangrijk: het internet, excursies, lezingen, een gemeenschappelijke Natuur en Milieu-agenda en natuurbescherming.*
 - *In natuurbescherming is onze afdeling niet actief, maar stelt al haar waarnemingen daartoe beschikbaar. Zij is ook bereid op aanvraag voor actuele zaken materiaal te verzamelen en eigen materiaal te ordenen als zij daarvoor vrijwilligers kan vinden.*
11. Rondvraag en sluiting

- Op zondag 28 mei is de ANWB-dag van het park. Moeten wij daaraan iets bijdragen?

4. Verslag van de penningmeester voor de ALV

Hans Bieze

Uit onderstaande balans blijkt, dat wij het afgelopen jaar € 266,62 hebben overgehouden. Dit is vooral te danken aan een gift bij de opheffing van het Platform Groen van € 144,35, aan de verkoop van KNNV-boeken die € 108,11 opleverde, aan het feit, dat wij het eerste jaar van lidmaatschap geen afdracht aan de landelijke KNNV hoefden te betalen en dat we een deel van de Kwartaalbladen zelf hebben bezorgd. Wij danken de leden van het voormalig Platform Groen heel hartelijk voor hun erfenis!

Balans KNNV Afdeling Zoetermeer 2005

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Saldo 1 januari 2005	€ 1.210,33	Landelijke afdracht	€ 190,50
Contributies	€ 716,50	Drukkosten kwartaalbericht	€ 336,21
Verkoop boeken	€ 521,05	Inkoop boeken	€ 412,94
Verkoop Kwartaalbericht	€ 0,00	Postzegels, briefpapier	€ 87,10
Giften	€ 144,35	Onvoorzien	€ 88,53
Rente	€ 0,00	Saldo 31 december 2005	€ 1.476,95
			<u>€ 1.476,95</u>
Totaal	€ 2.592,23		€ 2.592,23

Het komende jaar moeten we waarschijnlijk € 304,00 afdracht gaan betalen aan de landelijke KNNV. Dat wordt niet goedge maakt door de contributies. Nieuwe leden kosten iets meer dan wat zij opbrengen. Ik verwacht voor 2006 een verlies van ongeveer € 80. Dat is voorlopig gemakkelijk te dragen, maar het blijft van belang te bezuinigen op portokosten door zoveel mogelijk Kwartaalbladen zelf te bezorgen en winst te boeken door KNNV boeken te kopen. De drukkosten kunnen stijgen, maar het kan volgens mij niet goedkoper. De post Onvoorzien bestaat voorlopig geheel uit onze bijdrage aan de samenwerkende natuurverenigingen (zie blz. 8)

Begroting KNNV Afdeling Zoetermeer 2006

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Saldo 1 januari 2005	€ 1.476,95	Landelijke afdracht	€ 304,00
Contributies	€ 873,00	Drukkosten kwartaalbericht	€ 450,00
Verkoop boeken	€ 240,00	Inkoop boeken	€ 190,00
Verkoop Kwartaalbericht		Postzegels, briefpapier	€ 150,00
Giften		Onvoorzien	€ 100,00
Rente		Saldo 31 december 2006	€ 1.395,95
			<u>€ 1.395,95</u>
Totaal	€ 2.589,95		€ 2.589,95

5. De algemene ledenvergadering op 14 februari 2006

Annet de Jong

Hiervoor zijn alle KNNV-leden uitgenodigd.

Datum:	14 febr. 2006
Plaats:	Pelschans 41
Tijd:	20.00 uur
Aanwezig zullen zijn:	Annet de Jong (voorzitter)
	Tilly Kester (vice voorzitter)
	Taeke de Jong (secretaris)
	Hans Bieze (penningmeester)
	Johan Vos (ondersteunend bestuurslid)

Agenda:

1. Opening en vaststellen agenda

2. Financiële zaken
 - a) Aanwijzen kascommissie
 - b) Goedkeuring begroting 2006
 - c) Besparing d.m.v. distributie door leden (Peter van Wely?)
3. Gang van zaken i.v.m. vertegenwoordiging en verplichtingen naar het Landelijk Bestuur, Gewest West en Gemeente Zoetermeer. Eventueel verslaglegging naar het kwartaalblad.
 - Landelijk bestuur, 1 x per jaar een zaterdag. (Johan Vos)
 - Gewest West, 4 x per jaar. (Lodewijk van Duuren en ?)
 - Binnen de Gemeente Zoetermeer
 - Groen Zoetermeer, regelmatig. (Annet de Jong)
 - Gemeentelijk Overleg 4 x per jaar (Tilly Kester)
 - Natuurverenigingen Zoetermeer- VWG, IVN en KNNV (Annet de Jong)
4. KNNV afd. Zoetermeer, Natuurgroep, Plantenwerkgroep, Paddestoelenwerkgroep.
 - Gang van zaken kwartaalblad, website enz. inhoudelijk/practisch
5. Rondvraag en sluiting.

6. Uitnodiging voor de Nieuwjaarsborrel Natuurverenigingen

Annet de Jong

Op donderdagavond 12 januari wordt er weer een gezamenlijke nieuwjaarsborrel georganiseerd voor leden van IVN, KNNV afd. Zoetermeer en Vogelwerkgroep.

Plaats: Wijkcentrum Meerzicht, Uiterwaard 29

Aanvang: 20.00 uur.

Tijdens deze nieuwjaarsborrel staan het uitwisselen van goede voornemens en natuurervaringen onder het genot van een hapje en drankje centraal. Elk van ons heeft zijn eigen specialiteit en kracht. Hoe groot of klein de vereniging ook is, laten we onze kennis en ervaring zoveel mogelijk met elkaar delen zodat wij en anderen er optimaal gebruik van kunnen maken. Ik hoop dat er tijdens deze borrel weer vele geanimeerde gesprekken gevoerd zullen worden en dat we elkaar op deze wijze weer een beetje beter leren kennen. Ik kijk er naar uit en hoop jullie allen te ontmoeten!

Tot 12 januari!

7. Samenwerking Zoetermeerse Natuurverenigingen

Annet de Jong

Zoals al aangekondigd in kwartaalbericht nr. 49 (blz. 25.17) heeft op 2 november j.l. overleg plaatsgevonden tussen IVN, KNNV en VWG over samenwerking in een gemeenschappelijke bestuursvergadering. Speciaal voor deze avond was als spreker Joost Kieviet uitgenodigd. Joost is al 25 jaar bestuurslid van het Hoekschevaards Landschap (www.hwl.nl), waarvan de laatste 12 jaar als voorzitter.

Het Hoekschevaards Landschap (HWL) is een vereniging die een bestuurs- en verenigingsvorm kent die mogelijk ook voor de Zoetermeerse verenigingen interessant zou kunnen zijn.

Namens de verenigingen waren aanwezig:

VWZ: Marcel van der Tol (voorzitter), Hanneke Hoogvliet (secretaris), Gerard Planjer (penningmeester), Jetty Boer (lid).

IVN: Agnes van der Linden (voorzitter a.i.), Gerrit Pelkman (secretaris), Taco Slagter (penningmeester), Anja van Beek (lid), Robertina Slothouwer (lid), Evert Verschoor (lid).

KNNV: Annet de Jong (voorzitter), Tilly Kester (vice-voorzitter), Taeke de Jong (secretaris)

Afwezig met kennisgeving: Hans Bieze (KNNV), Jan Smit (IVN) en Winfried van Meerendonk (VWZ).

Na de inspirerende presentatie van Joost Kieviet over hoe het een en ander bij het Hoekschevaards Landschap is georganiseerd werd er daarna in groepjes verder gepraat. Vele twijfels zijn in een zeer vertrouwelijke en openlijke sfeer aan de orde geweest en vragen zijn, voor zover mogelijk beantwoord.

Annet de Jong

Fig. 3 De Zoetermeerse natuurverenigingen aan tafel

Zonder compleet te willen zijn volgt hieronder een impressie:

Marcel stelde vast dat de opkomst erg groot is en dat de drie besturen min of meer compleet zijn. Fantastisch! De intentie om elkaar beter te leren kennen door de standpunten over en weer te verkennen, één van de doelstellingen van deze avond, was er. Vervolgens ging Marcel in op wat de drie verenigingen bindt: educatie, veldkennis, natuurbescherming en natuurbeleving, waarbij het gezelligheidsaspect zwaar meeweegt.

Een willekeurige greep uit de reacties van de aanwezigen:

- 1 Prachtig inspirerend verhaal van dhr. Kievit
- 2 Met één gezicht naar buiten!
- 3 Hoe zit het met eigen cultuur?
- 4 Verwondering over de versplintering (reactie nieuw lid)
- 5 Hoop dat één vereniging haalbaar is
- 6 Nog niet overtuigd van de meerwaarde van één grote vereniging
- 7 Eén zichtbare gezamenlijke activiteit

Waar op gelet moet worden bij het verder naar elkaar toegroeien:

- 1 Naar elkaar blijven luisteren
- 2 Uitgaan van positieve elementen in plaats van samen ageren tegen de gemeente
- 3 Behoud van de eigen identiteit
- 4 Ledenwerving niet eerste prioriteit
- 5 Maak gebruik van de kennis van anderen

Reactie Joost Kievit

Joost merkt positieve energie bij de aanwezigen. Ga door op de ingeslagen weg en blijf in gesprek, houdt stand. Naar aanleiding van de zorg over het behoud van de eigen cultuur, die verloren zou gaan in een grote organisatie antwoordde hij dat bij de HWL de eigen cultuur in de werkgroepen is gebleven. Zo zou het bij ons ook kunnen werken.

Afsluiting

De voorzitter bedankt Joost Kievit voor zijn bijdrage en de aanwezigen voor de positief kritische inbreng. Er wordt een voorstel gedaan om gezamenlijk een bezoek te brengen aan Klein Profijt. Tot slot merkte Joost op dat, als wij dat vroeg genoeg melden hij ons graag persoonlijk wil ontvangen.

8. Het KNNV Waterbeestjesproject 2006

Marijke van Damme

De KNNV organiseert de komende vier jaar een reeks projecten onder het motto: Natuur in en om het water. Als eerste komen in 2006 de waterbeestjes aan de beurt. Voor dit project zullen waarnemingskaarten, een poster en schoolkranten eind maart/begin april 2006 beschikbaar komen. Het project zal terzijner tijd d.m.v. een uitgebreid persbericht bekend worden gemaakt. De waarnemingskaarten zullen o.a. weer via Natura worden verspreid. Bovendien zal bij de KNNV Uitgeverij een boekje "Waterbeestjes in beeld" verschijnen om de kennis over deze dieren te verbreden.

De waarnemingskaart

Voor de kaart zijn twaalf diergroepen of -soorten geselecteerd die afhankelijk van de waterkwaliteit in grote delen van Nederland voorkomen. Naast vertegenwoordigers uit de insectenfamilie ontbreken ook vlokreeftjes en spinnen niet. Hoe beter de kwaliteit hoe meer soorten van de kaart kunnen voorkomen, is de gedachte. Een aantal soorten was sterk achteruit gegaan door de watervervuiling van de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw. Inmiddels is flink herstel opgetreden en zelfs de "schrijvertjes" (vertegenwoordigd met acht soorten in Nederland) zijn weer helemaal terug. En dat is voor natuurliefhebbers goed nieuws.

Hieronder volgt het KNNV-groepen/soortenoverzicht aangevuld met regionale gegevens van Arno van Berge Henegouwen

Vlokreeften (gammaridae)

Vlokreeften eten allerlei soorten organisch materiaal dat ze vangen met hun grijppoten. Vooral restanten van dode dierten en blad zijn in trek. Vlokreeften leveren door hun aanwezigheid een bijdrage aan de natuurlijke zuivering van het water. Aan de andere kant zijn ze gevoelig voor thermische vervuiling en verzuring wat hen geschikt maakt om de waterkwaliteit te indiceren. Er zijn minstens twee soorten hier aanwezig. In de plassen de tiggervlokreeft (*gammarus tigrinus*), een ooit ingevoerde soort en in de sloten de gewone vlokreeft (*gammarus pulex*)

Waterpissebedden (asellidae)

Dit is een detrituseter die allerlei substraten afgraast. Pissebedden gebruiken hun zwempoten als ademhalingsorgaan.

Er zijn twee soorten aanwezig: *asellus aquaticus* en *asellus meridianus*.

Waterschorpioen (*nepa cinerea*) en staafwants (*ranatra ranatra*)

De waterschorpioen is een wants en een rover met vervaarlijke vangpoten. Hij zit vlak onder het wateroppervlak langs de oever tussen planten met zijn adembuis aan het oppervlak en loert daar naar allerlei prooi, die met het scherpe snaveltje wordt aangeprikt en leeggezogen. De waterschorpioen komt algemeen voor in meeste kleine wateren met een dichte waterplantenvegetatie.

De staafwants is minder algemeen maar daardoor niet minder interessant. Erg leuk om in een aquarium te observeren. Het zijn grote beesten die veel weg hebben van een wandelende tak. Maar dan geen planteneters, maar rovers, die als een stokje tussen de planten verscholen zitten en vanuit die hinderlaag kleine visjes pakken en helemaal leeg zuigen.

Rugzwemmers (*notonectidae*)

Ook dit zijn wantsen die regelmatig naar de oppervlakte komen en zo lucht meenemen tussen de dichte haarzoom op de buik. Daardoor is zijn buikkant lichter en zwemt hij met zijn buik naar boven door het water. Ook dit zijn echte rovers die leven van watervlooien tot kleine visjes. De talrijkste is het Gewoon bootsmannetje (*notonecta glauca*) Minder algemeen maar ook hier voorkomend is het Tenger bootsmannetje (*notonecta viridis*), die kleiner is en minder warm van kleur. Zeldzaam, maar te vinden, is het Bleek bootsmannetje (*notonecta lutea*). Pas op voor een steek van de snuit, pijnlijk.

Schrijvertjes (*gyrinidae*)

Schrijvertjes zijn kevers die gebruik maken van de oppervlaktetension van het water om te blijven drijven. Door watervervuiling kan die spanning verbroken worden en dan zinkt en verdrinkt het kevertje. Hun aanwezigheid duidt dus op schoon water.

Het middelste en achterste paar poten van deze kevertjes zijn echte peddels, waarmee ze razendsnel in cirkels over het wateroppervlak kunnen scheren (Door Guido Gazelle zo treffend beschreven in zijn gedichtje Oh krinklende winklende waterding). Bij onraad schieten ze onder water en nemen dan een luchtbelletje onder hun schilden mee.

Deze beestjes hebben vier ogen, twee "boven-water-ogen" en twee "onder-water-ogen". Met hun voorste paar poten grijpen ze prooien op of aan het wateroppervlak (o.a. muggenlarven), maar ze duiken ook onder als daar een prooi te verschalken is. Het zijn dus echte rovers. De larven houden zich met haakpoten vast op de bodem of aan waterplanten en grijpen alles wat ze krijgen kunnen. De prooi wordt ingespoten met verterende enzymen en leeggezogen.

Er zijn twee soorten mogelijk, *gyrinus marinus* (op klei- en veenbodems) en *gyrinus substriatus* (deze laatste meer op zandgronden), *gyrinus marinus* is de enige algemene soort die zwemmend in groepen aangetroffen kan worden. De tweede soort is heel lastig te vinden en te herkennen.

De spinnende watertor (*hydrophilus piceus*)

De grootste waterkever in Nederland. Ook dit dier is tijdens het larvenstadium een echte rover en leeft tijdens het laatste stadium dan voornamelijk van waterslakken. De volwassen dieren zijn echter planteneters. Door de achterste krachtige roeipoten zwemt hij snel en behendig. Deze kever kan onder water ademen door de meegenomen luchtvoorraad. De antennen die voorzien zijn van waterafstotende haren vormen een soort luchtunneltje met de waterafstotende beharing van het borststuk. Door regelmatig naar de oppervlakte te gaan wordt de luchtvoorraad vernieuwd via dat tunneltje. Deze kever komt dus met zijn voorkant aan de oppervlakte. Het volwassen dier kan goed vliegen en kan op zomeravonden in de schemering langs komen snorren. Prefereert stilstaande, voedselrijke, vegetatierijke wateren. Het vrouwtje spint een drijvend, gesloten nestje met een mastje, waarin de eieren gelegd worden, vandaar de naam spinnende watertor.

De spinnende watertor is aan te treffen op veel plaatsen in de Meerpolder, enkele slootjes in het Westerpark en ook wel in tuinvijvers. Tijdens warme zomeravonden komen ze soms op licht af.
plus

De kleine spinnende watertor (*hydrochara caraboides*) was vroeger zeldzaam maar is tegenwoordig algemener. Komt op sommige plaatsen meer voor dan zijn grote broer. Het betreft een kleine uitgave van de spinnende watertor. Met dezelfde levenswijze. Spint net als deze een nestje van zijde waarin de eieren worden gelegd. Via een uitstulping (mastje noemen we dat bij grote broer de spinnende) is er verbinding met de lucht.

Hydrobius fuscipes, heeft helaas geen Nederlandse naam. Ik stel voor klein gestreept watertorretje. Het is een algemene soort langs de oeverzones van sloten en in alle ondiepe wateren in het voorjaar en later weer in de nazomer.

Geelgerande waterkevers, dytiscussoorten en een cybistersoort Worden vaker gevangen dan de spinnende watertor.

Cybister lateralimarginalis. Vroeger zeldzamer dan tegenwoordig, in de Meerpolder in middelgrote sloten. Algemeen zijn twee soorten die hier gezamenlijk voor kunnen komen. **De geelgerande waterkever (*dytiscus circumflexus*)** en iets zeldzamer ***dytiscus marginalis***. Deze zijn met het blote oog uit elkaar te houden na enige oefening.

Waterspin (*agroneta aquatica*)

Met zijde maakt deze spin een duikerklok die hij vult met lucht door vele malen een belletje aan het wateroppervlak te halen. Door het drukverschil van het zuurstof/stikstof mengsel tussen oppervlakte en water en door het zuurstofverbruik van de spin, diffundeert zuurstof uit het water naar de bel en kan de spin lang met zijn voorraad doen. Dit wordt wel een fysische kieuw genoemd. In vervuild water met weinig zuurstof werkt dit niet en daar vind je geen waterspinnen. De onderkant van de duikerklok is open, zodat de spin allerlei prooien kan verschalken.

De waterspin is algemeen en een leuk studieobject voor in de klas

Gerande oeverspin (*dolomedes fimbriatus*)

De grootste spin van Nederland met een grootte van 70 mm inclusief poten. Prachtig fluweelachtig behaard bruin-oranje met twee gele strepen. Leeft vlak langs de waterkant en maakt daar een stelsel van

spindraden die bij de minste beweging aan de spin doorgeven dat er wat te eten valt. Ook gezeten op waterplanten voelt hij iedere beweging daarbij zit zij zelf vast met lijn, zodat ze altijd terug kan. Een geduchte rover, die vanaf waterplanten zelfs visjes vangt.

Larve van een steekmug (culex pipiens)

Deze larven leven vrij in stilstaand water en ze voeden zich met detritus en met micro-organismen die uit het water worden gefilterd. Ze hangen met hun sifo ondersteboven aan het wateroppervlak en laten zich bij de minste geringste storing naar de bodem zakken. Ze vormen het voedsel van veel andere waterbewoners en nemen daardoor een belangrijke plaats in in de voedselketen.

Larve van een dansmug (chironomus spec.)

Deze larven komen in bodems van alle wateren voor, zelfs in brak en zout water. Kunnen detritivoor, carnivoor en herbivoor zijn en sommige soorten zijn filteraars. Leven ook in organisch vervuild en zuurstofarm water. Zij hebben hemoglobine in het bloed, zijn rood gekleurd en worden daardoor ook wel bloedwormen genoemd.

Ook deze larven worden door andere dieren graag gegeten.

Gewone poelslak (lymnaea stagnalis)

Rustig glijdend op hun gespierde voet grazen deze slakken met hun rasp algenbegroeiing van waterplanten af, maar ook in het water gevallen plantendelen worden gegeten en af en toe aas, eilegelsels en kleine diertjes. Ze komen af en toe naar de oppervlakte om lucht in te laten dat binnenstroomt in een fijnvertakt stelsel van haarvaten, de long. Ze komen niet voor in zure milieus.

Er zijn hier verschillende soorten poelslakken te vinden. De algemene lymnaea stagnalis en verscheidene radixsoorten.

Schijfhorenslakken (planorbidae)

De posthorenslak (planorbarius corneus) is de bekendste van deze groep. Het is een longslak, maar hij hoeft veel minder vaak naar de oppervlakte dan de poelslak door een grote huidplooi die als kieuw fungeert. Leeft op de bodem en eet daar van allerlei organisch materiaal. Verder zijn er nog een aantal andere soorten hier algemeen.

Ook de onderstaande slakkensoorten zijn algemeen voorkomend en tamelijk eenvoudig te onderscheiden:

Moerasslakken (viviparus contectus en viviparus viviparus)

Twee soorten in het gebied die eenvoudig uit elkaar te houden zijn. De ene (v.contectus) heeft een spits puntje dat scherp aanvoelt, de andere heeft een stompe top.

Diepslakken (bithynia bithynia en bithynia leachii)

Twee soorten, die min of meer op dezelfde plaatsen voorkomen.

Blaashorens (physa soorten)

Gemakkelijk te herkennen linksgewonden slakken. Twee soorten zijn algemeen: bronblaashoren (physa fontinalis) en puntige blaashoren (physa acuta). De laatste soort is oorspronkelijk niet inheems. Stamt uit Zuid-Europa en Noord-Afrika. Deze soort wordt veel in tropische aquaria aangetroffen. In de laatste jaren algemener geworden. Beide soorten vertonen een leuk afweergedrag. Bij verstoring draaien ze bliksemsnel hun huis heen en weer.

Tweekleppigen

Gewone zwanenmossel (anodonta cygnea), vijvermossel (anodonta anatina), schildersmossel (unio pictorum) en bolle stroommossel (unio tumidus) kunnen hier allemaal aangetroffen worden. unio tumidus alleen in de grotere wateren zoals de Zoetermeerse Plas.

Erwtmossels

Grote groep, als soort te behandelen. Onze enige zoetwaterschelpen die niet gebonden zijn aan een leven in de bodem, maar zich ophouden tussen de waterplanten.

Korfmossels, corbiculidae

Door mij levend gevonden langs de Zoetermeerse Plas. Het gaat om import uit Azië. Was tot nu toe alleen fossiel uit ons land bekend.

Informatie: Marijke van Damme
E-mail: marijke.van.damme@knnv.nl
telefoon: 030-2314797

9. Verslag minicursus waterbeestjes

Tilly Kester

Ter voorbereiding van het Waterbeestjesproject heeft de KNNV speciaal voor haar leden op zaterdag 8 oktober 2005 een minicursus Waterbeestjes georganiseerd. De cursus vond plaats in de Brediussschuur, het centrum voor Natuur en milieueducatie in Woerden. Het centrum ligt in een polderpark met veel (veen)sloten. De cursus startte met een lezing van Bert Higler, een expert op waterbeestjesgebied met name wat de kokerjuffers betreft. Hij heeft op veel plekken in het land onderzoek gedaan. Eerst ging hij in op de diverse bemonsteringsmethoden. De gehanteerde methode is van essentieel belang want met een simpel schepnetje vang je lang niet alles.

De diversiteit aan waterbeestjes is in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw sterk achteruit gegaan als gevolg van kanalisatie en eutrofiëring van het water. Dat geldt vooral voor het oosten en zuiden van het land omdat het water van de beken en vennen daar van oorsprong voedselarm was. Net als voor planten zijn ook voor de waterbeestjes temperatuur, structuur, oppervlaktespanning, zuurgraad, voedselrijkdom, diepte, zoutgehalte e.d. van groot belang. Omdat de omstandigheden in kwelgebieden over het algemeen gunstig zijn, zijn veel waterbeestjes gebonden aan deze gebieden. Voorbeelden: de rand van de Veluwe, Twente en Limburg.

In benarde omstandigheden, bijvoorbeeld als vennen opdrogen, bedenken waterbeestjes een strategie om te overleven. Zo kunnen duikerwantsen wegvliegen, op zoek naar een betere leefplek.

Voor onze omgeving geldt dat veensloten met waterlelie, krabbescheer of veel waterpest een rijke waterfauna hebben. Daarentegen staan sloten met veel kroos, zonder onderwaterplanten die zuurstof produceren borg voor een soortenarme waterfauna. Naar waterbeestjes kan tot in december worden gekeken. Er worden dan nog veel soorten bodemopruimers gezien.

Na de lunch zijn we in groepjes naar buiten gegaan, gewapend met een netje en een emmer. Binnen in het centrum werden microscopen en binoculairs klaargezet. Diverse soorten waterbeestjes zijn klein en moeten dus onder een microscoop/binoculair bekeken worden. Wat ik gezien heb: watervlo, éénoogkreeftje, garnaalachting kreeftje (met ogen op steeltjes), haftelarve, waterjufferlarve, schaatsenrijder, bootsmannetje, zoetwaterpissebed, oeverspin, muggenlarve, borstelworm, kokerjuffer, vlokreeftje en een paar slakkensoorten. Ik heb Bert gevraagd wat aan de hand van de vondsten gezegd kan worden over de waterkwaliteit. Antwoord: Voor dit sloottype is het een normale situatie.

De KNNV is van plan om dit voorjaar nog zo'n dag te organiseren. Misschien een goed moment om nu ook eens in Zoetermeer de waterbeestjes wat systematischer in beeld te brengen.

10. Gewestelijke excursie 25 juni

Geert van Poelgeest

Op zondag 25 juni 2006 organiseert de KNNV afd. Regio Delft een gewestelijke excursie. KNNV-leden worden opgeroepen om zich om 13:00 uur te verzamelen op de trappen van de hoofdingang van station Delft, de excursie zal daar om 16:00 uur eindigen.

Wat gaan we doen?

Al diverse jaren is de KNNV afd. Regio Delft betrokken bij de Natuurmonitor van de gemeente Delft. Deze monitor volgt de ontwikkeling van de natuur in de gemeente. Hiervoor worden de volgende doelsoorten gebruikt: muurplanten, gierzwaluwen, vogels, planten en vlinders.

Tijdens deze excursie worden diverse plaatsen in Delft bezocht. Dat zullen zijn:

Muurvarens en gierzwaluwen in de binnenstad

Vogels in de Wallertuin en in de Bieslandse Bovenpolder.

Planten en vlinders op de route Maria Duystlaan-Korftlaan

Onderweg wordt bij het natuur- en milieucentrum De Papaver een rustpauze ingelast om aan het eind weer bij station Delft te arriveren.

We maken van deze excursie ook een verslag voor Natura.

Opgeven hoeft niet, eventuele inlichtingen bij Geert van Poelgeest (015) 261 00 48.

BERICHTEN UIT DE PLANTENWERK GROEP

11. Het Buytenpark op zondagmiddag 18 september

Monique Snoek

De laatste wandeling van onze plantenwerkgroep begon ditmaal om 14.00 uur 's middags. De avonden worden inmiddels te donker om nog langer planten van elkaar te kunnen onderscheiden. Wederom was het verzamelen bij "de kraal" en onze groep bestond deze middag uit Annet, Anton (afgevaardigde van Evelien), Johan, Sinie en Kazan (onafscheidelijk) en ik.

Het weer hadden we mee: een lekker zonnetje en een aangename temperatuur. Toch was de herfst alweer zichtbaar in aantocht. De meeste kruidachtigen waren al uitgebloeid en heesters en bomen begonnen soms voorzichtig te kleuren. We begonnen uiteraard met het opsommen van alle planten uit de directe omgeving. Daarna liepen we in dit heuvelige landschap een schelpenpad op naar boven. Al snel kwamen we een interessante plant tegen: was dit een kleine kaardenbol? Dat zou wel héél bijzonder zijn! De boeken werden erop nageslagen maar determineren was lastig. Dit exemplaar had behoorlijk te lijden gehad onder vraat. In het Buytenpark lopen grazers als exmoor-pony's, galloway-runderen en Drentse heideschape. De bloeiwijze van deze kaardenbol was klein en rond, maar we waren er niet volledig van overtuigd dat het ook daadwerkelijk een kleine kaardenbol betrof, helaas! We vervolgden ons pad tussen de "Dutch Mountains" en kwamen planten tegen als: gewone braam (heeft 5 deelblaadjes), dauwbraam (met 3 deelblaadjes, jacobskruiskruid en heel veel akkerdistel. Tussen de kruidachtigen staken de uitgebloeide zwarte mosterdplanten ver boven alles uit.

Ook werd het verschil besproken tussen riet (heeft kransjes met haren aan de bladschede) en rietgras (heeft een tongetje). Dit alles werd met een loepje duidelijk zichtbaar gemaakt. De wandeltocht ging verder, achter de skischans van "Snowworld" langs. Een omstreden gebouw waar veel discussie over is gevoerd. In mijn ogen echter een monsterlijk lelijk ding. Langs het schelpenpad groeiden pollen met gewone reigersbek. De vruchten hebben een lange "snavel" waar deze plant z'n Nederlandse naam aan te danken heeft. We kwamen rozenstruiken tegen, waar we absoluut niet langs kunnen lopen zonder aan de bladeren te snuffelen. Is het een egelantier of niet? Bij kneuzing van de bladeren kwam een lichte appelgeurtje vrij. Ja dus!

Verder zagen we hopklaver, nog wat bloeiende peen en pastinaak.

In de buurt van een kleine poel vonden we moeraskers, heelblaadjes, perzikkruid en platte rus. Gezien de vele hoefafdrukken wordt deze poel regelmatig gebruikt als drinkplaats door de in het park aanwezige grazers. Ook zagen we nog een plant die toch wel heel veel lijkt op getande weegbree. Een blaadje werd geplukt en meegenomen voor nader onderzoek. Verderop kwamen we een aantal grote kaardenbollen tegen. Eén plant was echter aangevreten en hij probeerde zich te herstellen met "kleine ronde bloemhoofdjes"! De kaardenbol die we in het begin zagen was dus naar alle waarschijnlijkheid dus toch gewoon een grote kaardenbol?

Sinie de Jonge

Fig. 4 Atypische vorm van de grote kaardebol

Sinie de Jonge

Fig. 5 Duinslak

Langs het water was er niet zoveel te beleven; het enige wat we zagen was veel watermunt en grote lisdodde. In de nabijheid van een stammenril zagen we een kruldistel en tussen de ril een mooi exemplaar van het wilgenroosje (niet te verwarren met het harige familielid). Ver boven ons zweefde een groep grote vogels in kringen om elkaar heen. Het bleken maar liefst 9 ooievaars te zijn die met gestrekte halzen rondvlogen. Waren ze al aan het verzamelen om de trektocht naar het zuiden aan te vangen? Het was in ieder geval een mooi gezicht. Op de terugtocht naar ons verzamelpunt (waar ook de fietsen stonden) kwamen we nog een prachtige steenrode heidelibel tegen die voor ons uitvloog. En ook nog massa's kleine gestreepte slakjes. Waren dit nu die zogenaamde "Buytenparkslakjes" die in Zoetermeer alleen hier in dit park voorkomen? In kwartaalbericht nr. 47 heeft Lodewijk van Duuren geschreven over deze duinslakjes die waarschijnlijk samen met het puin uit Den Haag hier in het Buytenpark terecht zijn gekomen. Uiteindelijk kwamen we aan bij "de kraal" en dronken we aan de picknicktafel nog een heerlijk kopje thee uit de thermoskan van Sinie. Dit was alweer het einde van de laatste plantenwandeling van 2005. De herfst en winter komen eraan...nu maar weer wachten op het voorjaar!

12. Afsluiting seizoen 2005 op donderdag 24 november

Annet de Jong

Traditiegetrouw hebben we ook dit jaar het plantenseizoen afgesloten met een gezellige avond. Ditmaal waren Evelien en Anton gastvrouw en gastheer.

Annet de Jong

Fig. 6 De Plantenwerkgroep

Het bijzondere was dat we helemaal compleet waren, inclusief Kazan! Op zo'n afsluitende avond passeren op een ontspannen manier, onder het genot van koffie met iets lekkers, de wetenswaardigheden en verrassingen van het afgelopen jaar de revue. Ook dit jaar heeft weer een respectabele lijst met nieuwe aanwinsten opgeleverd. De eerste wensen en ideeën voor volgend jaar zijn al genoemd. Zullen we de Zoetermeerse waterplanten nu eens systematisch inventariseren, maar dan moeten we wel iemand vinden die ons wegwijs kan maken in al die slierten! Of gaan we het spoor op, als dit toch gereviseerd wordt vanwege het tot stand komen van Randstadrail? Of zullen we het één doen en het ander niet laten?

Kortom de spirit van de plantenwerkgroepleden voor het komende seizoen is reeds aanwezig. Geïnteresseerd? Natuurlijk bent u dat! Dus schroom niet om een keer mee te lopen met ons. Bel onze coördinator Evelien van den Berg, (079) 321 34 45 (tussen 18.00 en 19.30 uur) Doe het gewoon eens een keertje en beleef het mee! Een paar extra ogen is al meer dan voldoende om mee te doen. Wees welkom, de data van de eerste bijeenkomst kunnen jullie t.z.t. op onze website lezen. Het programma komt in het volgende kwartaalblad.

13. Stand van zaken t/m december 2005

Johan Vos en Wim de Liefde

Inmiddels zijn de 1151 waarnemingen van dit jaar weer gedigitaliseerd, naar FLORON gestuurd en aan ons eigen databestand toegevoegd. Achterin dit blad vindt u een overzicht. Onze locale databank bevat t/m 2005 18666 waarnemingen verdeeld over 666 soorten.

2004	2005	Hoknummer	Hoknaam	Aantal soorten	Aantal waarnemingen
1	1	30.57.34	Centrum-Dorp	371	933
2	2	30.57.42	Meerzicht-Rokkeveen	359	813
3	3	30.57.23	Buytenwegh	345	688
4	4	30.57.44	Dorp	337	565
5	5	30.57.33	Meerzicht-Driemanspolder	326	518
6	6	30.57.35	Palenstein	326	586
-	7	30.57.31	Westerpark	325	1083
8	8	30.57.22	Buytenwegh-West	324	1290
7	9	30.57.24	De Leyens-Zuid	315	789
9	10	30.57.43	Driemanspolder-Rokkeveen	312	501

Fig. 7 De top tien met meest soortenrijke km-hokken

De enige in het oog springende verandering ten opzichte van 2004 is de binnenkomst van het Westerpark (30.57.31) in de top tien van soortenrijkste hokken. Dit laat zich gemakkelijk verklaren door het feit dat we dit jaar voor het eerst de natuurtuin, die in dit hok ligt hebben gestreept. Een aantal typische natuurtuinsorten (soorten die, soms al zo'n twintig jaar alleen daar voorkomen) is daardoor nu voor het eerst opgenomen in ons plantenbestand. Uiteraard vertekent dit het beeld enigszins omdat het geen hier echte soortentoe name betreft. Verder blijkt dat de centraal in de stad gelegen hokken het nog altijd goed doen qua soortenrijkdom.

Wat de echt nieuwe soorten voor Zoetermeer betreft vielen vooral de waarnemingen van kransmuur, slaapkamergeluk, bronkruid, grote leeuwenbek en kruisbladwalstro op. Verder kon door de komst van de nieuwe Heukel's flora dit jaar ook eindelijk het breed pijlkruid aan de rand van Meerzicht officieel geregistreerd worden. Langs de Zoetermeerlijn werden, nadat ze ooit één keer eerder in Zoetermeer zijn waargenomen, zanddoddegras en vroege haver teruggevonden. Echt verheugend was de come-back van steenbreek- en muurvaren op een van de kademuren in Buytenwegh.

Verder blijkt de wijktuin in Noordhove vol plantaardige verrassingen te zitten. Dit jaar waren dat muskuskruid, waterdrieblad en grote boterbloem, alle drie soorten waarvan we vermoeden dat ze daar oorspronkelijk zijn aangeplant of uitgezaaid. Een reden te meer om oplettend te blijven in deze regionen. Ook interessant was dat we dit jaar het onomstotelijk bewijs hebben kunnen leveren dat het zompvergeetmij-nietje in het Buytenpark voorkomt. Verder hebben we de vondst van getande weegbree van Adrie van Heerden in het Buytenpark uit 1996 herbevestigd (zie dit nummer). Al met al was 2005, ondanks het feit dat het aantal waarnemingen wat tegenviel, toch een jaar met verrassingen. Het plan is om volgend jaar de aandacht wat meer specifiek op de waterplanten te richten.

14. De laatste plantenvondsten van 2005

Johan Vos

Nog meer slaapkamergeluk (*soleirolia soleirolli*) in Buytenwegh

Naar aanleiding van de waarnemingen van afgelopen nazomer nog een reactie van Lodewijk van Duuren: het slaapkamergeluk groeit al jaren (ca. 10 jaar) wild in mijn tuin tegen mijn schuur. Elk jaar bevroest er een gedeelte, maar er overleeft ook een stuk. Wat ik me herinner is dat het van een door mij afgedankte kamerplant afkomstig is. Het heeft zelfs een jaar uitbundig gebloeid, met kleine brandnetelachtige groene bloemetjes.

Annet de Jong

Fig. 8 Breed pijlkruid

Annet de Jong

Fig. 9 Op zoek naar de getande weegbree

Breed pijlkruid (*sagittaria latifolia*) aan de rand van Meerzicht

Nadat Bob de Lange mij deze zomer belde met de mededeling dat hij vreemd pijlkruid aan de rand van Meerzicht had gezien, herinnerde ik mij dat ik deze vindplaats al in het kwartaalbericht nr. 35 (januari 2002) gemeld heb. Inmiddels zijn we 4 jaar verder en blijkt deze, van oorsprong uit Noord-Amerika afkomstige fraaie vijverplant, ook nog van een drietal andere groeiplaatsen in Nederland bekend te zijn. Blijkbaar reden genoeg om deze nieuwkomer in de nieuwe Heukel's flora die dit najaar verschenen is op te nemen. De planten stonden er in elk geval prachtig bij en na Bob's telefoontje zijn Annet en ik de 16e september op de fiets gestapt om het breed pijlkruid digitaal vast te leggen Fig. 8.

Getande weegbree (*plantago major* subsp. *intermedia*) in het Buytenpark

In 1996 is deze minder algemene ondersoort van de grote weegbree door Adrie van Heerden voor het Buytenpark (km-hok 30.57.11, pq B8) genoteerd. Daarna hebben we er nooit meer bewust naar gezocht. Het verschil met de grote weegbree is dat deze ondersoort bladen kent met een meer wigvormige voet, geleidelijk in de steel versmald en met gegolfde of getande randen. Aan dat laatste dankt deze ondersoort zijn naam. Verder meldt Eddy Weeda in de oecologische flora dat de bloeiaren gedeeltelijk liggen. Getande weegbree komt vooral voor op open plekken in grasland, op verdichte grond en in gedeeltelijk droogvallende drinkpoelen. Moet de grote weegbree het voornamelijk hebben van betreding, bij getande weegbree zijn wisselingen in waterstand bepalend wat het voorkomen betreft.

De getande weegbree in het Buytenpark stond massaal, veelal in miniformaat aan de randen van een paddenpoel in km-hok 30.57.12 (Fig. 9).

NB: onderzoeker Sandra de Goeij van Natuurbalans meldde de getande weegbree ook aan de natuurvriendelijke oevers onderaan de Meerpolderdijk.

Late stekelnoot (*xanthium strumarium*) in het Stadshart

Op het braakliggend terrein tegenover bioscoop Utopolis verschenen deze nazomer ineens tientallen stekelnootplanten tussen alle eenjarige uitgezaaide soorten die van het stadshart een bloeiende kern had moeten maken. Bij navraag bleek dat deze stekelnoot niet een van de uitgezaaide soorten was. Dat maakt het antwoord op de vraag "hoe komen die planten hier terecht?" er niet gemakkelijker op. Eind jaren '80, toen de bermen van de Meerzichtlaan werden omgevormd naar bloemrijk hooiland is veel verschalingszand aangebracht. Het jaar erop stonden deze bermen vol met o.a. late stekelnootplanten. De verklaring werd toen gezocht in het als verstekeling meekomen van zaden met het grove zand dat oorspronkelijk van de grote rivieren afkomstig was. Hoewel in het stadshart sinds de braakligging geen zand is aangevoerd maakt de bodem ter plekke wel een uiterst arme, zandige indruk. Hoe lang late stekelnootzaad zijn kiemkracht behoudt heb ik niet kunnen achterhalen, maar als het hier gaat om zaad dat al ter plekke aanwezig was moet dat nog van voor de oude PWA-hal zijn en dat is dus zo'n 25 jaar!

Mijn botanische vreugde is echter maar van korte duur omdat komend najaar de bouw van "Centrum-Oost" van start gaat.

GEZIEN IN ZOETERMEER:

15. Meld de mussen!

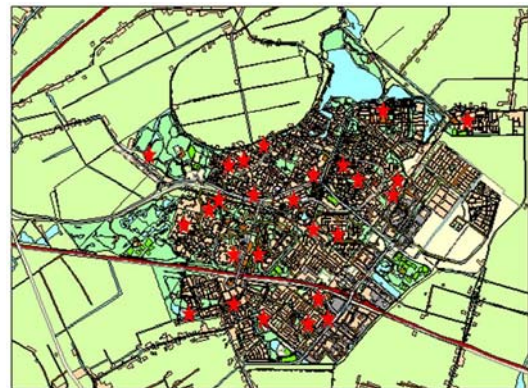
Arno van Berge Henegouwen

Echte vogelaars zijn niet alleen geïnteresseerd in de rotsmus, zij laten ook de huismus niet links liggen. Nu ook vogelbescherming alarm slaat over de staat waarin een klein stukje van ons natuurlijke erfgoed zich bevindt, wordt het tijd ook in Zoetermeer eens te kijken hoe het met mus is gesteld. We dachten het wel te weten, de mus hoort tot ons leven, niet weg te slaan uit steden en dorpen. Totdat ergens jaren tachtig het op ging vallen dat er minder mussen waren. Tot op heden is het gissen gebleven naar de oorzaak of de oorzaken van de afname. Er zijn veel vragen zoals waarom in het centrum van Londen wel en in Parijs de mussen niet verdwenen zijn. Schande eigenlijk, dat er nog geen groot onderzoek in Europees verband gedaan is naar de oorzaak. Immers, het verdwijnen van zo'n troetelsoort zou ook kunnen wijzen op veranderingen in het milieu die misschien ook op ons een negatieve uitwerking kunnen hebben.

Het is heel opmerkelijk dat er maar zo weinig bekend is over huismussen. Dat komt omdat er van oudsher weinig aandacht is voor deze stadsvogels. Van heel wat zeldzame, in afgelegen gebieden levende, soorten weten we meer ins en outs. In Zoetermeer is het niet anders. We raken in alle staten bij het zien van een pallasboszanger of een bladkoninkje in het Westerpark. Maar dat er anno 2001 opnieuw mussen in het park zouden broeden na een afwezigheid van ruim 15 jaar mag opmerkelijk genoemd worden.

Fig. 10 De huismus

Gemeente GIS

Fig. 11 Meldingen huismus 2005

Omdat we zo weinig weten zijn leden van de vogelwerkgroep begonnen met de inventarisatie van het dorp en de omgeving op huismussen. Daarbij is de hulp van bewoners onontbeerlijk. Binnen de vogelwerkgroep is de actie "meld de mussen" inmiddels gestart. Ook de leden van de KNNV roep ik hierbij op hun kennis omtrent het voorkomen van mussen door te geven en in hun omgeving te informeren naar mussen.

Wat kunt u doen?

Meld de mussen die u ziet. Het is daarbij van belang dat zo veel mogelijk informatie doorgegeven wordt over:

1. data en plaatsen waar ze gezien worden. Indien in tuinen of op daken geef het adres van de mussen, hun huisnummer en zo mogelijk de postcode.
2. het aantal mussen op de plaats van waarneming.
3. het aantal mannetjes binnen een groep
4. een opgave ruwweg van de begroeiing. Bijvoorbeeld veel struiken met ondergroei, klimop tegen een muur, aanwezigheid van volkstuinen, dichtbij winkelcentrum, verrommelde plekjes met rijke vegetatie, etc.

5. de geschiedenis van de mussengroep. Hoe lang in jaren zijn ze op de plek aanwezig en in welke aantallen.
6. kleinschalige veranderingen in de buurt, bijvoorbeeld de omzetting van een bestruikte tuin in een betegelde tuin.
7. verbouwingen (aan daken bijvoorbeeld) die direct van invloed waren op de nestgelegenheid in de straat of wijk.

De informatie kan naar mijn mailadres of per post naar mijn huisadres gestuurd worden.

Arno van Berge Henegouwen
Scheveningsebos 15
2716 HT Zoetermeer
Email: arnovbh@xs4all.nl

Naschrift

Vogelbescherming heeft een actieplan voor de huismus opgesteld. Te downloaden op het volgende adres: www.vogelbescherming.nl/huisumus

16. Zoetermeerse waarnemingen uit het vogeldagboek

Adri de Groot

Adri de Groot

Fig. 12 De torenvalk

Woensdag 5 oktober

Als je, zoals ik gebonden bent aan een klein gebied om in te grasduinen. weet je vaak waar vogels zitten. Want ze zijn net zo op hun vaste plekje gesteld als mensen. Deze man torenvalk zit steevast op de uitkijk op een paaltje langs de Broekweg.

Donderdag 6 oktober

In het Bentwoud was het lekker stil. Een opvliegende fazant maakte het meeste lawaai. Voorbij de Tweede Tocht waren vrij veel vogeltjes aan het foerageren. Wat putters en kneuen, een paar zanglijsters, rietgorzen en een enkele veldleeuwerik en tientallen graspiepers. De begroeiing waar vorige herfst/winter de velduilen zaten is nu een stuk hoger. Ben benieuwd of ze dit jaar hier op de akkers weer muizen komen vangen. In het voorjaar wordt aan de westkant van het

Bentwoud een 50 ha. beplant. Aansluiting met het huidige toegankelijke gedeelte komt er niet, dat is te ver.

Zaterdag 8 oktober

Niet alleen op de Starrevaart zitten honderden watersnippen. Op de Benthuizerplas kan je ze nog beter zien, vrijdag tenminste driehonderd.

Donderdag 13 oktober

Een fantastische ochtend midden oktober in korte mouwen in het Zoetermeerse Buytenpark, zon in de rug en boven me, op de telpost, een klapekster! Geroutineerd, dus snel, zonder lawaai en zonder veel zichtbare bewegingen, de telescoop opgesteld, camera aangezet, scoop op klapekster scherp gesteld (wat een fraai beest toch), camera voor de telescoop en afdrrrr. Twee jonge, enthousiaste mountainbikers, letten niet op vogels. Ze vertelden later dat ze nog nooit van een klapekster gehoord hadden. Ze zaten wat te eten, gingen net op het moment suprême staan en weg waren klapekster en de er vlakbij foeragerende groene specht en man roodborsttapuit. 'k Heb het Buytenpark verder nog met de fiets verkend, vond nog wel de (of een andere) groene specht, maar de klapekster was onvindbaar. Even op de telpost uitgerust waarschijnlijk. 's Middags nog het Westpark doorkruist, maar helaas. Pech, maar het bleef een mooie dag met krijsende waterrallen in het noorden van het Buytenpark, aan de westkant van het Westerpark en twee op het vogeleiland in dit park.

Vrijdag 14 oktober

Vanmiddag wat gefietst rond de Noord-Aaplassen. Het was stil onder een grauwe lucht. In het grootste van de Noordhovense moerasjes een gillende waterral, evenals in het Prielenbos. Daar ook een grote gele kwikstaart, een groene specht en zo'n 30 kramsvogels. Aan de noordoostkant van de Zoetermeerseplas 11 dodaarzen.

Woensdag 26 oktober

Zo ruig als het gisteren was, zo rustig begon de dag. Voorbode van een paar dagen mooi nazomerweer. Op de fiets naar de Noord-Aaplassen. Op de Zoetermeerse Plas: 1 brilduiker, aan de oever 1 tureluur en langs de kant 15 foeragerende kramsvogels.

Vrijdag 28 oktober

Vanmorgen was er "leuke" vogeltrek. Een uurtje op de telpost Buytenpark leverde flinke aantallen op. Het waren de gebruikelijke vogelsoorten, geen bijzonderheden gezien of gehoord. Op de telpost Buytenpark in Zoetermeer kan je prachtig fotograferen. Als vogels op de gerooide stronken gaan zitten, steken ze scherp af tegen de achtergrond die zo'n twintig meter lager is. De camera vindt de contrasten uitstekend om goed scherp te stellen en de achtergrond wordt meestal mooi egaal van kleur.

In het park 3 roodborsttapuiten (waaronder 1 man) een tiental foeragerende groenlingen tussen zo'n dertig putters. Een torenvalk verjoeg een trekkende sperwer uit zijn territorium.

Adri de Groot

Fig. 13 De hibernans roodborsttapuit

Dinsdag 8 november

Vanmiddag een dik uur het Buytenpark het november onwaardige maar heerlijk zwoele weer door mijn hoofd laten waaien. In het park heb je met dit weer grote kans op een roodborsttapuit, vanmiddag zaten er twee. Over de vogel die ik op de foto heb gezet hoeft geen enkele twijfel te bestaan, alle onderdelen zijn volledig gekleurd, oranjeachtig, dus een hibernans (= een Britse roodborsttapuit).

Adri de Groot

Fig. 14 Putter in het Buytenpark

Woensdag 9 november

Het Buytenpark is nog lekker ruig begroeid, een paradijsje voor zaadeters zoals putters, vinken en groenlingen. Gisteren telde ik diverse groepjes putters, een stuk of veertig, zes groenlingen en ca 25 staartmezen. Ze foerageren vooral op zaden van grote kaardenbollen en klitten.

Zaterdag 12 november

Zaterdagmiddag heb ik uren in het Bentwoud gepost, geen blauwe reiger, slechts twee torenvalken waarvan er één een muisje ving. Muizen zijn ook elders in het land weinig waargenomen, zo heb ik gehoord. Desondanks zaterdag een hoge score aan roofvogels: twee torenvalken, een buizerd, een sperwer, een smelleken (vrouw) en twee blauwe kiekendieven, een adulte vrouw en een juveniele vrouw.

Vrijdag 18 november

Vandaag wat door het Zoetermeerse groen gereden, nu en dan uitgestapt en de flinke (onweers)buien net op tijd weten te vermijden. Bij het Prielenbos tevergeefs goudhaantjes proberen te fotograferen. Waarnemingen o.a. Buytenpark: drie roodborsttapuiten (waaronder een adulte man), Westerpark: een man ijsvogel en een ransuil.

Donderdag 1 december

Vanmorgen in het Westerpark o.a. vijf ransuilen, nauwelijks te zien tussen het groen. Twee goudhaantjes en een groene specht. In het Buytenpark o.a. een groene specht, een roodborsttapuit, een jagende blauwe kiekendief (vrouw of juveniel) vele tientallen groenlingen en tientallen putters.

Maandag 19 december

Op de Zoetermeerse Plas was gisteren een roodkeelduiker opgedoken. Een van de kleinste duikers, zeg maar formaat grote fuut. Deze noordelijke broedvogels overwinteren voornamelijk langs zuidelijker kusten, dus is het altijd leuk als zo'n vogel op een binnenwater opduikt. De vogel bleef midden op de (grote en diepe) plas vissen, karakteristiek eigenwijs met de snavel schuin omhoog. De afstand was te groot om met zekerheid te zeggen of het een adulte vogel in winterkleed was of een juveniele vogel. Al dacht ik dat de voorhals niet zuiver wit was, wellicht dan een jonge vogel. Terwijl ik naar de roodkeelduiker stond te kijken zaten er ook, zoals gebruikelijk, wat dodaarzen in de buurt, in tegenlicht. Toen ik omliep om ze te fotograferen zag ik dat er een kuifduiker bij was, ook een futensoort. Het is een eerste wintervogel, met een bruinige zweem in de hals, nog zonder puntkuifen met een vrij egale snavel. Toen ik de telescoop ging halen om de vogel close op de foto te zetten, zag ik hem ineens niet meer, verschrikt weggevlogen naar het midden van de plas voor twee menselijke duikers die uit het water oprezen!

Dinsdag 20 december

In de Noord-Aa zo'n honderd kolganzen en de "eeuwige" twee sneeuwganzen. Op de Zoetermeerse Plas geen duikers, zeven tureluurs stonden netjes op een rijtje.

17. IJsvogel

Dhr van Kampen van de Vissendreef in Seghwaert meldde dat er op zaterdag 3 december weer een ijsvogel zijn tuin (aan het water) bezocht.

18. Vleermuizen rond de Plas van Poot, de stand van zaken

Johan Vos

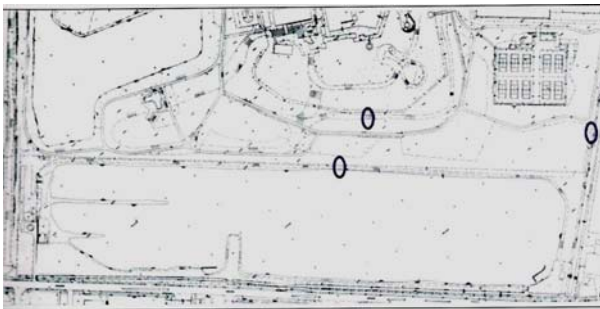
Om de wildwaterbaan aan de oever van de Plas van Poot in het van Tuijllsportpark te kunnen inpassen is in 2005 door de VZZ (Vereniging voor zoogdierkunde en zoogdierbescherming) een uitgebreid vleermuizenonderzoek uitgevoerd. Het gebied is in de periode mei tot eind september zeven keer bezocht. Het van Tuijllsportpark staat bij natuurliefhebbers nu niet direct bekend als een hoogwaardig natuurgebied wel waren er bij het IVN van dit gebied vleermuiswaarnemingen uit de periode 1998 en 1999-2004 bekend.

Waarnemingen	IVN 1998-2004	bSR 2004	VZZ 2005
1 Gewone dwergvleermuis	X	Algemeen voorkomend	44
2 Ruige dwergvleermuis	X	Enkele exemplaren	17
2 Laatvlieger	X	Enkele exemplaren	8
4 Rosse vleermuis	X	-	2
5 Meervleermuis	?	-	1
6 Watervleermuis	-	-	10
7 Gewone grootoorvleermuis	-	3	3
8 Tweekleurige vleermuis	-	-	5
	X-aanwezig, ?mogelijk aanwezig		

Fig. 15 Vleermuiswaarnemingen

Tijdens het natuuronderzoek dat in 2004 door bSR in opdracht van de gemeente in het van Tuijllsportpark is uitgevoerd zijn ook de vleermuizen in kaart gebracht. Al met al behoort dit gebied inmiddels qua vleermuizen tot het best onderzochte stukje Zoetermeer. Tijd om de balans op te maken.

Commentaar: hoewel geen sprake is van grote aantallen, verraste een score van 8 vleermuissoorten in een doorsnee Zoetermeers (sport)park aan de rand van een overwegend grootschalig agrarisch gebied mij toch enigszins. Naast de voor Zoetermeer bekende soorten heeft het onderzoek, uitgevoerd door professionals, ook nog eens twee tot nu toe voor Zoetermeer onbekende soorten opgeleverd, de gewone grootoorvleermuis en de tweekleurige vleermuis. Toch blijft het lastig om te concluderen dat het hier gaat om een waardevol foerageergebied voor vleermuizen. Dat zou pas gerechtvaardigd zijn als we de andere parken en recreatiegebieden even intensief op vleermuizen onderzocht zouden hebben. De voor de bescherming belangrijke vraag waar zich de vaste verblijfplaatsen bevinden en via welke (vaste) vliegroutes ze het van Tuijllsportpark bereiken, is door dit onderzoek helaas niet beantwoord. Wel is zeer intensief in het park zelf, rond de Plas van Poot en in de huizen aan de plas naar vaste verblijfplaatsen gezocht maar deze zijn daar niet gevonden.

Epe en Brekelmans (2005) Fauna van de Plas van Poot eindrapportage (Rotterdam) Bureau Stadsnatuur
Fig. 16 Waarnemingen grootoorvleermuis

Opvallend is trouwens dat minstens vijf van de acht soorten bekend staan als gebouwbewonende soort. Naar verwachting komt een aantal soorten (laatvlieger, tweekleurige vleermuis en gewone dwergvleermuis) aanvliegen vanuit het dorp, daarbij blijkbaar niet of nauwelijks gehinderd door de verlichte Oostweg. Soorten als ruige dwergvleermuis en gewone grootoorvleermuis verblijven waarschijnlijk in de directe omgeving van het park, terwijl aannemelijk is dat de water- en meervleermuis via de tocht die de oostkant het park afzoomt, het gebied binnenkomen. Gezien alle soorten vleermuizen door de Flora- en faunawet

strict beschermd worden (zogenaamde "tabel 3-soorten") is het van groot belang om voor de hele stad het netwerk van belangrijke vliegroutes, tijdelijke en vaste verblijfplaatsen en foerageergebieden zo compleet mogelijk in kaart te brengen. Om vleermuizen in de stedelijke omgeving enigszins efficiënt te kunnen beschermen hebben we dus nog een lange weg te gaan.

19. Bont zandoogje

Johan Vos

Nel Sonneveld

Fig. 17 Bont zandoogje

Mevr. Sonneveld van de Ibsenzijde (De Leyens) noteerde en fotografeerde het bont zandoogje op 19 september op de verbena in haar tuin (*Fig. 17*). Deze soort wordt ieder jaar waargenomen maar blijft in Zoetermeer voornamelijk een zeldzame verschijning.

Verder volgde ze het vlinderbezoek aan haar tuin het hele jaar door. Hieronder de waarnemingen in de periode 3 april-28 oktober 2005 (*Fig. 18*).

Soort	April/juni	Juli/Augustus	September/Oktober
Witjes (niet nader gespecificeerd)	17	62	83
Klein koolwitje	1	9	17
Klein geaderd witje	1	-	1
Boomblauwtje	2	11	-
Gehakelde aurelia	1	3	3
Dagpauwoog	-	1	-
Kleine vos	-	21	43
Atalanta	-	8	13
Citroenvlinder	-	1	-
Groot koolwitje	-	-	2
Bont zandoojje	-	-	1
Distelvlinder	-	-	5

Fig. 18 Waarnemingen in de tuin van mevrouw Sonneveld aan de Ibsenrode

20. Sprinkhanen en krekels, waarnemingen van 2005

Johan Vos

Gedurende 2005 zijn bij een aantal natuuronderzoeken ook de sprinkhanen meegenomen.

Natuurbalans bracht dit jaar voor de laatste keer de natuur aan de natuurvriendelijke oevers onderaan de Meerpolderdijk in beeld. Dit onderzoek heeft in elk geval weer een voor Zoetermeer nieuwe sprinkhaansoort: de krasser (chorthippus parallelus) aan het licht gebracht.

Soort	Aantal (dagmaxima)
Bruine sprinkhaan	240
Kustsprinkhaan	148
Gewoon spitskopje	7
Grote groene sabelsprinkhaan	1
Krasser	1

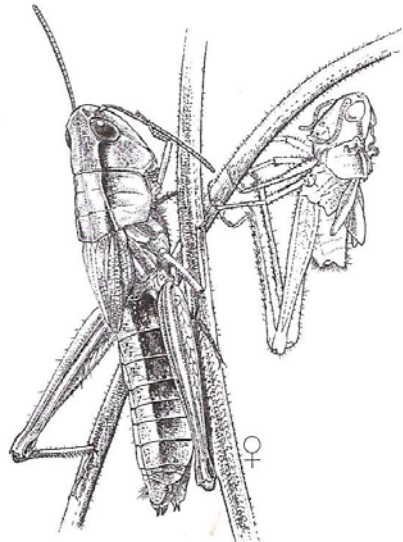

Fig. 19 Sprinkhanen

In het Dorp werd door bSR (bureau Stadsnatuur Rotterdam) onderzoek gedaan in opdracht van de woningbouwvereniging die in de omgeving, De Ruyterstraat, Irenelaan, Pathelaan woningen gaat slopen en vervangen door nieuwbouw.

Op 14 juli werden aangetroffen: grote groene sabelsprinkhaan, struiksprinkhaan en huiskrekel.

StEA (Stichting ecologisch advies) heeft dit jaar in het Buytenpark geïnventariseerd en daar de volgende 4 soorten waargenomen: kustsprinkhaan (zeer algemeen), bruine sprinkhaan (algemeen), grote groene sabelsprinkhaan (algemeen) en struiksprinkhaan (algemeen op geschikte plekken/overgang kruid- en struikachtig)

Hay Wijnhoven^a

Fig. 20 Krasser

21. Slakken in Zoetermeer – Wijngaardslak

Lodewijk van Duuren

De plantenwerkgroep van Zoetermeer heeft vorig jaar tijdens een bezoek aan de Natuurtuin in het Westerpark op de muren een wijngaardslak (helix pomatia) gevonden. Dat deze slakkensoort daar vanzelf

^a Kleuers, Roy (2004) De sprinkhanen van Nederland en België (Utrecht) Jeugdbonduitgeverij

gekomen is, is vrijwel uitgesloten. Een bewuste uitzetting van deze exoot (althans in ieder geval voor Zoetermeer) ligt daarom voor de hand. Het gebeurt regelmatig dat deze slakken in parken, (heem)tuinen of in het wild door mensen uitgezet worden.

Fig. 21 Wijngaardslak

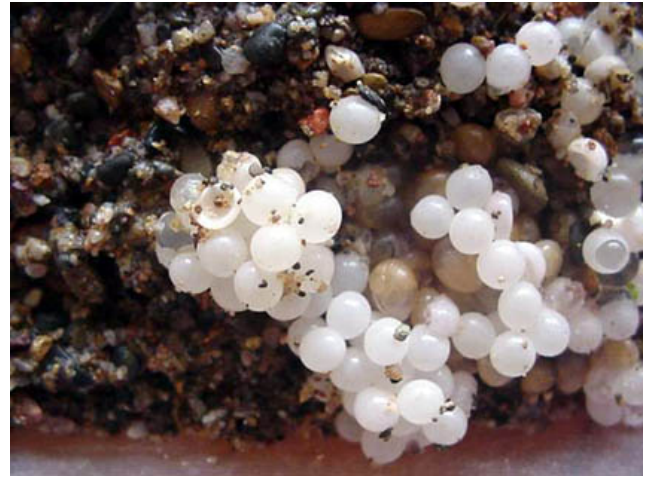

Fig. 22 Eieren wijngaardslak

Namen

Hoewel de soort niet specifiek aan wijngaarden gebonden is, komt dit kenmerk wel in veel namen tot uitdrukking, zoals in de Nederlandse naam wijngaardslak. Maar ook in Weinbergsschnecke (Duits), vinbjergsnegl (Deens), caracol de la viña (Spaans) en escargot vigneron (Frans). De Zuid-Nederlandse namen caracol, karakol of karkol zijn van het Spaanse caracol afgeleid. Dat wordt wel in verband gebracht met de invoering van deze soort door de Spanjaarden. Het soorttoevoegsel pomatia is afgeleid van poma (Lat.) = deksel. Pomatia betekent voorzien van een deksel. Het slaat op het kalkachtige dekseltje, waarmee de slak zijn huisje tijdens de winter kan afsluiten. Op de tocht van Napoleon naar Rusland kregen de soldaten de winterslakken mee als - op een natuurlijke wijze ingeblikt - voedsel.

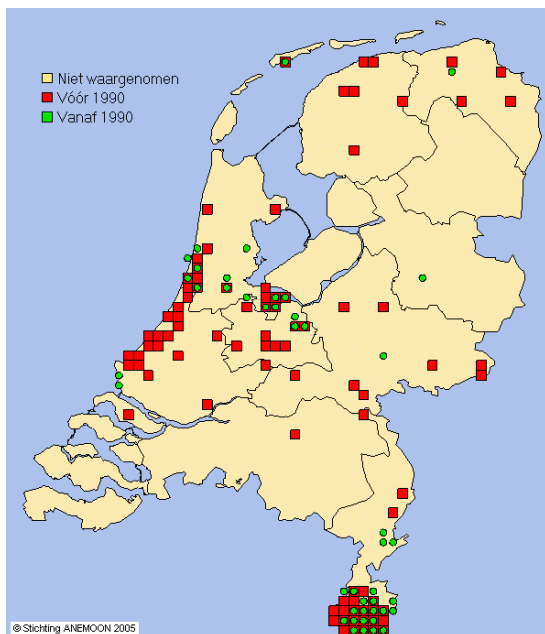

Fig. 23 Kaartje met verspreiding van de wijngaardslak

Fig. 24 Schoolwandplaat met helix pomatia

Beschrijving

De wijngaardslak is de grootste soort landslak van Nederland (30-50 mm). Het huisje is vrij stevig en bolvormig. Voor een slak zijn ook de eieren opvallende groot. De kleur van het huisje is crèmewit tot geelbruin met iets donkerder spiraalbanden (zie Fig. 21 en Fig. 22).

Voorkomen

Of het voorkomen in Nederland inheems is, wordt door sommigen betwijfeld; de soort zou hier al in Romeinse tijd als voedselbron zijn ingevoerd. In Engeland heet de soort daarom roman snail. De huidige verspreiding laat twee kerngebieden zien: Zuid-Limburg en de Hollandse duinen (zie Fig. 23). Kalkrijke bodem is blijkbaar een vereiste voor deze soort.

Bescherming en nut

In veel landen is de soort wettelijk beschermd en is het verzamelen in de vrije natuur niet meer toegestaan. Het is een eetbare slak die als een delicatessen wordt beschouwd. De slakken die nu in de handel komen, zijn meestal van slakkenkwekerijen afkomstig. Vroeger at men de slakken ook als vastenspijs, omdat het eten van slakken in de vastentijd geoorloofd is.

22. Paddestoelen, nieuwe ontwikkelingen en soorten in 2005

Johan Vos

Van Sinie (contactpersoon paddestoelenwerkgroep) kregen we twee nieuwe soorten door.

Op woensdag 28 september werd in het Prielenbos de **oranjerode stropharia** (*psilocybe aurantiaca*) aangetroffen. Het betreft hier een saprofiet die in Nederland zeldzaam was maar de laatste jaren in en rond grote steden snel algemener wordt en vooral gevonden wordt in openbaar groen op houtresten en -snippers.

Sinie de Jonge

Fig. 25 Oranjerode stropharia

Sinie de Jonge

Fig. 26 Netstelige heksenboleet

De **netstelige heksenboleet** (*boletus luridus*) werd op 22 augustus aangetroffen in de grasberm van de Mahatma Gandhisingel in Rokkeveen. Het gaat hier om een vrij zeldzame symbiont waarvan bekend is dat hij samenleeft (in symbiose) met beuken, eiken en lindes, vooral in lanen en wegbermen. En deze bijzondere boleet is aan de Mahatma Gandhisingel aangetroffen onder lindes.

De **haagbeukmelkzwam** (*lactarius circellatus*) werd ook al in juli 2004 in het Westerpark aangetroffen, maar toen foutief als vuurmelkzwam gedetermineerd. (zie kwartaalbericht nr. 47, blz. 17) Microscopisch onderzoek van het afgelopen jaar heeft dat aangetoond. De haagbeukmelkzwam is een vrij zeldzame symbiont (rode lijst 1989) op zware kleigrond die, zoals de naam aangeeft samenleeft met de haagbeuk.

Sinie de Jonge

Fig. 27 Haagbeukmelkzwam

Sinie de Jonge

Fig. 28 Witte kluifzwam

De **witte kluifzwam** (*helvella crispa*) komt al wel een tijdje in Zoetermeer voor, maar was tot enkele jaren geleden een vrij zeldzame verschijning. Eind jaren tachtig (van de vorige eeuw) stond deze soort, overigens in gezelschap van de zwarte kluifzwam bij de ingang van de Natuurtuin in het Westerpark. De afgelopen jaren echter is deze opvallende bekerzwam aan een opmerkelijke opmars bezig. De paddestoelenwerkgroep meldde dit jaar grote groeiplaatsen in het Balijbos, aan de Spectrumsingel, in het burgemeester Hoekstrapark, in meerdere kleine parken in de woonwijken en op 20 december j.l. nog nam Adrie de Groot de soort waar aan het strandje bij de Zoetermeerse Plas.

23. Zoetwaterkreeftjes

Johan Vos

Naar aanleiding van de vondst van een door ons niet op naam te brengen zoetwaterkreeft berichtte Floris Brekelmans, onderzoeker bij bSR (bureau Stadsnatuur Rotterdam) ons het volgende: voorzover ik kan zien gaat het om de rode Amerikaanse rivierkreeft (*procambarus clarkii*). Mocht je ze onder ogen krijgen, kijk dan naar de kleuren van de scharen en de eventuele rode stekels/vlekjes daarop en bekijk of de twee groeven op het rugschild elkaar in het midden raken of dat daar continue ruimte zit. De (gevlekte) Amerikaanse rivierkreeft (*orconectes limosus*) is bruinig met enige rode vlekken op het achterlijf en komt vast ook in Zoetermeer voor.

Kortom: de wateren in Zoetermeer zitten vol lekkernijen. Een avondje zwemmen in de Plas van Poot en je hebt emmers vol kreeftjes. Kort blancheren in witte wijn of direct op de grill, serveren met een koude Chablis.

24. Giebel (*Carassius auratus gibelio*) toch beschermd

Johan Vos

Toen begin 2004 de giebel op de Zoetermeerse viszoekkaart terecht kwam was dat op basis van de verwachting dat het voorkomen van deze "wilde goudvis" in Zoetermeer als kansrijk wordt gezien. Een van de argumenten daarvoor was dat er tijdens een visstandonderzoek in 2002 in de Rotterdamse singels door de onderzoekers van Witteveen en Bos ook giebels waren opgevisst.

Voor een beschrijving en de ecologie van de giebel verwijs ik naar kwartaalbericht nr. 44, blz 27. Als aanvulling daarop kan nog aangegeven worden dat giebels zich kunnen voortplanten zonder dat er bevruchting plaatsvindt. In dat geval legt het vrouwtje eitjes waaruit alleen vrouwelijke giebels worden geboren. Hoewel er over de verspreiding weinig bekend is, komt de giebel blijkbaar in Nederland nergens talrijk voor.

Fig. 29 Giebel

Floris Brekelmans

Inmiddels hebben we twee Zoetermeerse waarnemingen van de giebel binnen. Op 5 augustus 2004 werd de soort aan het Aa-strand door Albert van Daltsen van de Vliegvisvereniging gezien en op 23 juni 2005 werd de soort opgevisst tijdens de zoektocht naar beschermde vissoorten in de Plas van Poot. Hoewel we in het eerdere artikel aangaven dat de giebel niet door de Flora- en faunawet beschermd wordt, blijkt de situatie op dit punt toch gecompliceerder te liggen dan we toen dachten. De Flora- en faunawet beschermt alle van nature in Nederland voorkomende vissoorten, met uitzondering van de soorten waarop de Visserijwet van toepassing is. De giebel wordt echter niet expliciet als beschermde soort aangegeven in de bekenmaking in de Staatscourant 2001, 220, bijlage 4.

Echter, in dezelfde bekendmaking wordt ook aangegeven dat soorten die niet genoemd worden, toch beschermd kunnen zijn. Dat laatste geldt dan alleen voor soorten die van nature in Nederland voorkomen. Wat de giebel betreft bestaat daar onduidelijkheid over. Ontsnapte en uitgezette exemplaren en populaties van de goudvis (gekweekte ondersoort van de giebel) verkleuren na verloop van tijd en zijn dan niet meer van de wilde giebels te onderscheiden. Na contact opgenomen te hebben met het ministerie van LNV bleek echter dat de giebel wel is opgenomen in de door hetzelfde ministerie gehanteerde database met van nature in Nederland voorkomende soorten. Conclusie: de giebel behoort tot de wettelijk beschermde vissoorten.

25. De stand van de natuur in de Nieuwe Driemanspolder

Johan Vos

Voor de Nieuwe Driemanspolder is gedurende het afgelopen jaar een Milieu Effect Rapportage (MER) gemaakt. Een MER beschrijft de effecten die ingrepen in het landschap hebben op de aanwezige natuur en milieuwwaarden, waaronder planten en dieren. Wat er zo ongeveer aan planten en dieren voorkomt was al wel bekend, maar voor de MER is het belangrijk om recente en zorgvuldig verzamelde gegevens te hanteren. De biologen van het Bureau van der Goes en Groot zijn dan ook het veld ingetrokken om één en ander in kaart te brengen. De meeste bewoners van de Voorweg waren zo vriendelijk om de onderzoekers toegang tot hun erven, akkers en weilanden te geven, zodat het mogelijk was om een goede inventarisatie te verrichten. Dit heeft een stapel tellingen van soorten met kaartbladen opgeleverd. De uitkomsten daarvan zijn inmiddels geanalyseerd en verwerkt. Leuk om gegevens van een van de laatste stukjes agrarisch Zoetermeer wat beter te bekijken.

De verwachtingen waren niet echt hooggespannen maar overtroffen toch enigszins onze verwachtingen. bittervoortjes in de sloten verwacht je niet met het huidige agrarische gebruik. De meeste zijn gevonden in de Middentocht, vlak bij het Westerpark. Al eerder was bekend dat deze vissen overvloedig in het Westerpark voorkomen, dus het kan goed zijn dat ze door de duiker onder de sprinterlijn en de N-469 doorgezwommen zijn. Ook de kleine modderkruiper blijkt met name in de sloten bij Wilsveen rond te zwemmen. In het zuidelijk deel van de Nieuwe Driemanspolder vinden we daarentegen vooral vetjes, kleine onopvallende visjes die op de Rode lijst van bedreigde vissoorten voorkomen. Van deze soort is bekend dat ze plaatselijk vaak in grote aantallen opduiken. Dat gebeurde ook bij een visstandonderzoek in een aantal Rotterdamse singels.

Ook kikkers en watersalamanders, typisch soorten voor het lage deel van het Nederlandse landschap met al zijn sloten zijn in het gebied gevonden, met name de groene kikkers zijn goed vertegenwoordigd.

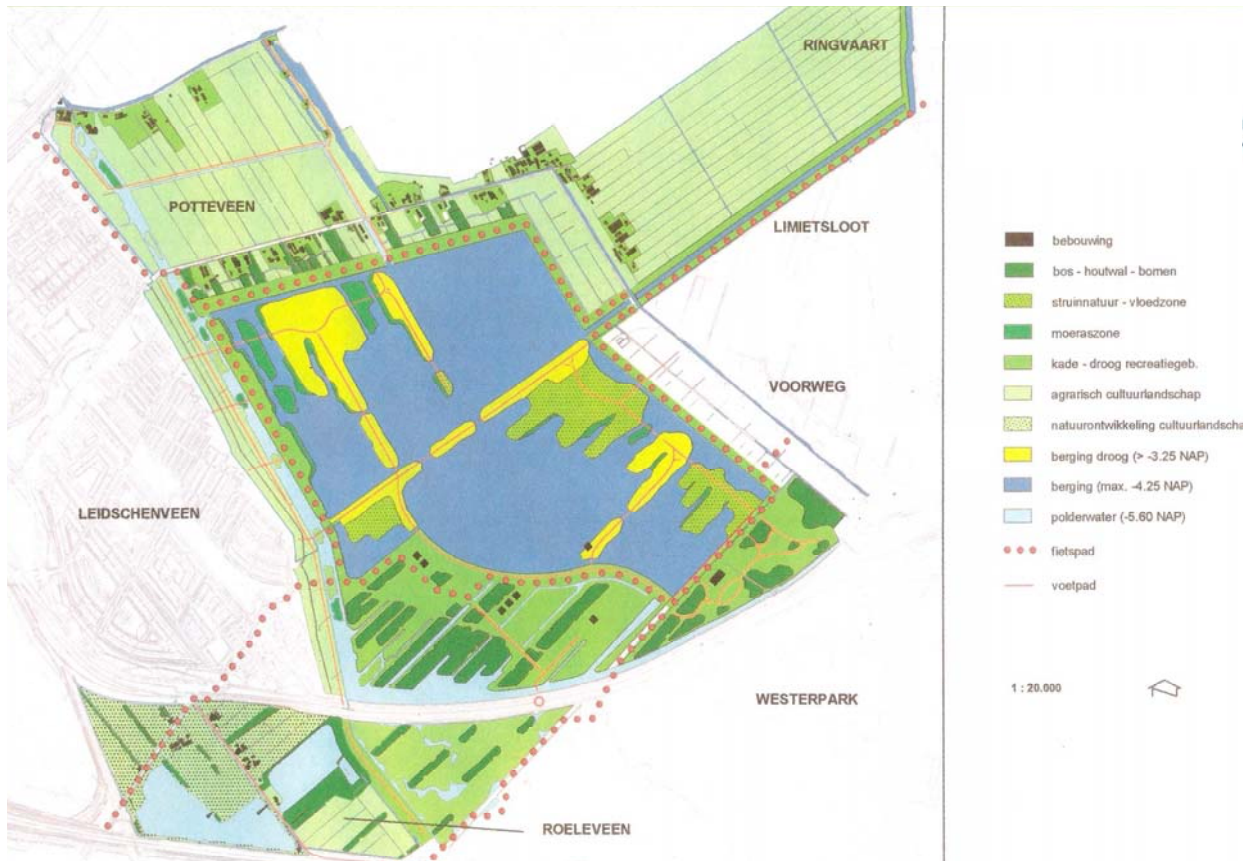

Fig. 30 Conceptinrichtingsplan voor de Nieuwe Driemanspolder

Zoals verwacht vinden we in het gebied weidevogels; grutto, Kievit, scholekster en tureluur. De Kievit vinden we door het hele gebied, de tureluur en de grutto vooral in het noordelijke deel. Ook typisch voor het agrarische landschap (van weleer) zijn de boerenzwaluw (1 waarneming), de veldleeuwerik (1 waarneming), een enkele slobbeend en de steenuil. De laatste heeft in een nestkast langs de Voorweg gebroed. Even verderop is een foeragerende ransuil waargenomen. Op de erven bij de bebouwing vinden we veel soorten die ook in de stad voorkomen, zoals groenling en putter. De onderzoekers troffen natuurlijk ook een aantal uit het Westerpark bekende watervogels aan zoals kuif- en kraakeend, meerkoet en nijlgans. Deze laatste exoot heeft inmiddels zijn eigen plekje in het Nederlandse landschap veroverd. Letterlijk veroverd, want hij kan best agressief zijn naar de andere vogels. De wilde eend is vooral aan de Leidschendam-Voorburgse zijde te vinden. De kleine karekiet is uitsluitend bij de Molenvaart waargenomen, waarschijnlijk is dat de enige plek waar lekker wat riet staat, want daar voelt deze vogel zich thuis.

Wat de zoogdieren betreft valt op dat er opvallend weinig muizen, ratten en konijnen gevonden zijn (slechts één konijn in het meest oostelijke hoekje tegen het Westerpark aan). De haas was echter zeer goed vertegenwoordigd. Nu is het konijn in deze regionen ook veel meer een stadsbeest dan de haas, in de Zoetermeerse parken zien we dan ook (voor hoe lang nog?) vrij veel konijnen.

Ook de vleermuisstand is door de onderzoekers in beeld gebracht. Ze vonden in het gebied vijf soorten, waarvan de gewone dwergvleermuis in grote getale. Aan de verspreidingspatronen is prachtig te zien dat vleermuisen vooral de lijnen (sloten) in het landschap gebruiken om zich te verspreiden. De in Europees verband gezien meest bijzondere en streng beschermde soort die in het gebied is waargenomen is de meervleermuis. Deze zoekt zijn voedsel vooral boven de wat grotere wateren in onze regionen. Bekend is dat er een kolonie in Stompwijk zit van waaruit de dieren onder andere boven de Zoetermeerse Plassen foerageren. In het plangebied is de meervleermuis uitsluitend bij de Molenvaart waargenomen.

Alles overziend is het meest opvallende de scherpe scheiding in het gebied die zich met name manifesteert in het voorkomen van de holpijp. Deze zoete kwel indicerende plantensoort komt alleen voor in het noordelijke deel van het gebied. Dit sluit aan bij de verschillen die je buiten in het veld ziet. Het zuidelijk

gelegen, Zoetermeerse deel van de polder ligt hoger en bevat steviger klei, hier komt ook wel akkerbouw voor. Het noordelijker deel daarentegen ligt iets lager, kent een smallere verkaveling met uitsluitend grasland. Uit bodemonderzoek bleek dat hier meer moerige gronden aanwezig zijn. Moerige gronden bevatten meer organische stof door de klei gemengd en dat is dan weer prachtig aan de plantengroei af te lezen. Het verspreidingspatroon van de zwanebloem illustreert dit laatste verschijnsel het best. Het voorkomen van kranswieren zien we vooral in het noordelijk deel, wat kan duiden op nieuwe, of pas geschoonde sloten. Een opvallende vondst (1 groeiplaats) is de behaarde boterbloem waarvan bekend is hij ook in Het Westerpark voorkomt en enigszins brakke omstandigheden kan verdragen. Uiteraard zijn er, qua plantengroei meer invloeden vanuit het Westerpark zichtbaar. Het aardigste voorbeeld is wellicht het zeer bescheiden voorkomen van kamgras, een typische hooilandsoort uit het Westerpark.

Op de vraag of de nieuwe inrichting slecht is voor de bestaande plant- en diersoorten is het antwoord tweeledig. Sommige soorten gaan er absoluut op achteruit, andere gaan een mooie toekomst tegemoet. Meer moeras en water zal het aantal weidevogels doen afnemen. Over de meervleermuis, kleine karekiet, zilverreiger, roerdomp en blauwborst hoeven we ons echter geen zorgen te maken!

BUITEN DE VERENIGING

26. Impressie Landelijke Vleermuizendag

29 oktober 2005 te Leiden

Johan Vos

De VLEN (vleermuiswerkgroep) van de VZZ (Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming) organiseert elk jaar een contactdag met lezingen, posters en workshops. Dit keer was hiervoor de locatie: Van der Klaauw Laboratorium van de Universiteit Leiden gekozen. Voor de 12 lezingen en 3 workshops waren zo'n 120 vleermuisonderzoekers en -liefhebbers uit het hele land naar Leiden gekomen. Gezien de stortvloed aan informatie die ik gedurende deze dag over mij uitgestort kreeg, zal ik mij in deze impressie beperken tot het doorgeven van de ontwikkelingen die ook voor de lokale Zoetermeerse vleermuisonderzoekers van belang kunnen zijn.

Als er van één groep organismen gezegd kan worden dat die geprofiteerd heeft van de nieuwe technische ontwikkelingen dan is het deze groep wel. Dat begon zo'n 10-15 jaar geleden al met het beschikbaar komen van de bat-detector. De laatste jaren is onze kennis over het gebruik van het landschap door vleermuizen met sprongen vooruit gegaan door de mogelijkheid om dieren te "zenderen". Zenderen is het vleermuizen voorzien van een zender. Via een ontvanger kan het dier dan, zolang de zender werkt, nauwkeurig op zijn tochten gevolgd worden. Op deze manier hebben onderzoekers tal van nieuwe kraamkolonies kunnen localiseren. Deze methode heeft o.a. resultaten opgeleverd in Zuid-limburg (Ingekorven, Baard- en Brandt's vleermuis), in de achterhoek bij Eerde (Franjestaarten) en in Friesland (Meervleermuis).

Ook bij ons in de regio zijn door Anne-Jifke Haarsma (A-J zoals ze in vleermuisringen bekend staat) op deze wijze tal van kleinere meervleermuis kolonies (satellietkolonies) opgespoord.

Een andere nieuwe ontwikkeling is de mogelijkheid om een hengel met minicamera te kunnen inzetten bij het boomholtenonderzoek. Eric Jansen onderzocht met deze techniek 500 boomholten op Utrechtse landgoederen. Verder deed Carolien van der Graaf verslag van haar boomholtenonderzoek op "Huys te Warmont". De resultaten zullen worden gebruikt bij het beheer van de vele oude laanbomen (> 150 jaar oud) op het landgoed. Overigens leverde dit onderzoek nog een spectaculaire vondst op: één holle beuk met 199 rosse vleermuizen!

En dan het verslag van onze Belgische onderzoeker Pieter Blondé naar de verspreiding van de dwergvleermuis in een gebied van zo'n 20 km² in Vlaanderen. De stelling dat we van de algemeenst voorkomende soorten het minst afweten gaat ook bij de vleermuizen op. Een paar interessante conclusies uit het onderzoek: dwergvleermuizen kiezen, bij het langs lijnvormige elementen vliegen steeds de donkerste kant, terwijl ze later op de avond wel in het licht van lantaarns jagen. Tegen de verwachting in

zijn ook kraamkolonies in holle bomen (populier) aangetroffen. De dieren gebruiken meerdere verblijfplaatsen tegelijkertijd en eten hoofdzakelijk tweevleugeleggen. Wat hun verblijfplaatsen betreft verkiezen ze opmerkelijk vaak hoek- en vrijstaande huizen met een uitvliegopening aan de donkere kant. Rijtjeshuizen blijken minder in trek. Maar huizen hoeven weer niet oud te zijn om door dwergvleermuizen aantrekkelijk gevonden te worden, jaren '60 huizen voldoen uitstekend. Langs de eerste 50 m. van een vliegroute moeten bomen staan en ook moet het er donker zijn. Passages van 50 m. in een vliegroute vormen al gauw een barrière. Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van zo'n 100 vrijwilligers en telemetrie (gezenderde dieren). Het resultaat: een schat aan praktische informatie waarmee vleermuisonderzoekers hun voordeel kunnen doen.

Ook erg praktisch was het verslag van het creëren van vervangende huisvesting in de vorm van een grote kast die is opgehangen aan een gebouw in Tilburg dat gerestaureerd moest worden. Het tweede jaar werd de kast al bewoond door 60 dieren. Een interessante oplossing wellicht voor het mitigeren van restauraties. En dan lichthinder, een zeer actueel onderwerp daar het toevallig net de dag was voor de nacht van de nacht. Even ging al het overtollige licht uit in Nederland. Diederik Dullemans ging in op de invloed van lichthinder op het vlieggedrag van de meervleermuis in onze regio. Wat komen deze dieren zoal tegen op hun tocht van Zoeterwoude richting duinen. Aangetoond kon worden dat ze hun vliegroutes kiezen aan de donkere kant van de watergangen (Meerburgerwetering, A4) en dat ze om Leiden heen vliegen. Het advies m.b.t. de verlichting langs de vliegroutes is de hoeveelheid licht te beperken tot 1 lux. Ter vergelijking: in een landelijk (kassen)gebied wordt zo'n 5 lux, in een stedelijk gebied 10 en in een stadscentrum 25 lux gemeten.

Om de meervleermuis effectief te kunnen beschermen zal er dus nog heel wat moeten gebeuren! Ook interessant waren de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van batdetectors die ons werden gepresenteerd door Peter Twisk die net een bat detector workshop in Ierland had bezocht. De meervleermuizen mogen zich verheugen in een sterke belangstelling van de onderzoekers. Anne-Jifke heeft de verspreiding en het gedrag van deze zwaar beschermde soort in Friesland in beeld gebracht en een interessante theorie ontwikkeld over de interactie tussen hoofd- en satellietgroepen, afstanden daartussen en de relatie tussen dichtheden en biotoopkwaliteit. Gaar voorlopige conclusie luidt: de bescherming klopt niet, habitatrictlijngebieden zijn alleen maar water. Tot slot heb ik een workshop bezocht over vleermuizen en de Flora- en faunawet maar toen was het al laat in de middag. Mijn eigen conclusie: een absolute aanrader voor iedereen die iets met vleermuizen (te maken) heeft!

27. Botanische Dag 2006 in Dronten op zaterdag 4 februari

Aanvang 11.00 uur, zaal open 10.30 uur. (tot 15.45 uur)

Plaats: Warmonderhof, Wisentweg te Dronten.

Het thema is: Water- en Oevervegetaties.

Het volledige programma is te vinden op de KNNV-website

28. De landelijke FLORON-variadag op 10 december 2005

Johan Vos

Traditiegetrouw was ook dit jaar de belangstelling weer groot en mij viel op dat deze floristische jaarsluiting steeds meer het karakter van een gezellige reunie krijgt. Misschien was de verkoop van de nieuwe Heukel's flora tegen "een aantrekkelijke korting" dit jaar ook wel een extra stimulans om naar Leiden te komen. De flora's gingen dan ook in pakketten van drie, vier of vijf als warme broodjes over de toonbank.

Inhoudelijk gezien bevatte het programma de bekende mengeling van wetenschappelijk onderzoek, een blik over de grens (Het Verenigd Koninkrijk dit keer), wat er allemaal bij het herbarium binnenkomt in een jaar en tal van leuke verslagen van ontwikkelingen in de taxonomie en de bescherming van de wilde flora.

Opmerkelijk was dat FLORON dit keer ook ruim aandacht vroeg voor de eigen toekomstvisie. Ik zal mij verder wat de inhoud van de diverse bijdragen betreft beperken tot de zaken die wellicht interessant zijn

voor onze plantenwerkgroep. Iedereen die meer wil weten raden wij (Tilly en ondergetekende) aan het volgend jaar de reis naar Leiden zelf te maken of in elk geval de meest opmerkelijke vondsten op de FLORON-website te bekijken.

Ruud van der Meijden presenteerde ook dit jaar weer een greep uit de bijzondere vondsten die in 2005 zijn binnengekomen. Interessant voor ons zijn wellicht: brede dovenetel (in Leiden gevonden, komt daar al jaren voor, staat in de nieuwe flora), klein glaskruid (komt in steeds toenemende mate ook tussen de verharding voor, ook in onze regio), grote waternavel (nu overal in Nederland doorgedrongen, verdwijnt weer als het water schoon is/wordt), lint- en ijzervaren(s) (op muren, misschien meerdere soorten, verzoek om materiaal te verzamelen en op te sturen), verder weer tal van verwilderde soorten zoals roze berberis, pimpernoot, ruwe smeerwortel die met de "gewone" bastaardeert, verschillende exotische zeggensorten en de moseik. Het boswalstro, dat sinds 1978 is uitgestorven is in het Gooi teruggevonden en ook kon het gouden ribzaad nog net aan de nieuwe flora worden toegevoegd. Deze sterk op fluitenkruid lijkende schermbloemige is door Cees Los in de Rijswijkse natuurtuin jaren geleden al ontdekt en kon onlangs op naam gebracht worden.

Na Ruud deed Marc Stift verslag van zijn promotie-onderzoek naar de ecologische betekenis van bastaarden van *Rorippa amphibia* (gele waterkers) en *Rorippa sylvestris* (akkerkers) in een groot deel van Europa. Een van de conclusies is dat de kans op hybrides in Nederland niet groot is. De Engelse gast gaf ons een aardige indruk van hoe de bescherming van zeldzame plantensoorten bij onze westerburen wordt aangepakt. Er is daar vooral veel aandacht voor endemische soorten (dat zijn soorten die alleen daar, zeg in een beperkt gebied voorkomen) zoals *Gentiana anglica*. Er wordt veel werk door vrijwilligers verzet en de verspreiding wordt bijgehouden op basis van een 10 KM-raster!

De volgende spreker stelde de standaard manier van "hokken" weer eens ter discussie onder de noemer "meten is weten". Als je het goed wil doen is het op zijn soorteninhoud onderzoeken van een KM-hok een zeer tijdrovende bezigheid. In de buurt van Meppel werden 3 KM-hokken door de onderzoeker extreem intensief geïnventariseerd. Dat betekende dat er 140-175 uur per hok (zo'n 25 uur per maand) werd besteed en dat is dan zuivere looptijd. De plantennamen werden op de band ingesproken en later op een lijst genoteerd. Het resultaat: meer dan 500 soorten per hok! Alles werd per ha. vastgelegd. Conclusie: een standaardinventarisatie mist 1/3 tot 2/3 van de soorten en 3/4 van de zeldzame soorten! Een standaardinventarisatie dient opgevat te worden als een steekproef en een KM-hok is een ongeschikte eenheid voor een meetnet. Aanbeveling: kies voor je meetnet het permanente kwadraat als eenheid. Gezien het natuurloket plantengegevens op KM-hokbasis verstrekt en er op basis van deze gegevens belangrijke planologische beslissingen kunnen worden genomen stemt de conclusie van dit onderzoek ons nu niet direct optimistisch.

Vervolgens gaf Norbert Daemen ons een uitgebreide kijk in de keuken van FLORON. Geconstateerd is dat de natuurbeschermingskant van FLORON slecht uit de verf komt en dat de bekendheid bij het grote publiek veel te wensen overlaat. Daar komt nog bij dat de markt detailinformatie vraagt i.p.v. gegevens per kilometerhok. Kortom tijd voor een nieuwe toekomstvisie waarbij een verdere professionalisering dringend noodzakelijk wordt geacht. FLORON ziet zichzelf als spil tussen de wetenschap, de vrijwilligers en een breed publiek met gegevensbeheer als kerntaak. Het nieuwe motto luidt: "Wilde planten op de kaart". Ook staan er wat de floradatabank (Florbase) betreft grote veranderingen op stapel. Boudewijn Odé gaf een indruk.

De PGO's groeien langzaam maar gestaag naar elkaar toe en er ligt al jaren een wens tot een gemeenschappelijke, centrale gegevensvoorziening. De universiteit van Amsterdam ontwikkelt op het ogenblik moderne programmatuur (Ecogrid) hiervoor. Er wordt gewerkt aan een toegang via een gemeenschappelijk portaal waar de waarnemers kunnen raadplegen, invoeren en controleren. De verwachting is dat in 2006 al gegevens rechtstreeks via internet kunnen worden ingevoerd. De ingevoerde gegevens worden dan automatisch gecontroleerd en de waarnemer krijgt toegang tot de eigen gegevens. De voordelen zijn duidelijk: de waarnemers raken meer betrokken, de kans op nieuwe waarnemers stijgt met als mogelijk gevolg toename van het aantal waarnemingen. Overigens: de 10 miljoenste waarneming werd op deze dag gevierd!

Daarna ging Bert Maas in op nieuwe inzichten in de taxonomie van de 18 inheemse rozensoorten. Helaas zijn deze inzichten, gedeeltelijk gebaseerd op DNA-onderzoek niet in de nieuwe flora verwerkt. Aan de hand van de breedte van het stijlkanaal (<1mm. 1 mm. en >1mm.) en de daarmee samenhangende kelkstand (omlaag, afstaand en omhoog) zijn volgens Bert de inheemse rozen goed in te delen. Helaas zijn er in de jaren '70 echter veel exotische soorten aangeplant.

Tot slot ging de laatste spreker in op de stand van zaken omtrent *apium repens* (kruipend moerasscherm). Deze van oorsprong Zeeuwse soort geniet onze bijzondere aandacht omdat het gaat om een soort van de Europese Habitatrichtlijn. In eerste instantie bijna uitgestorven, nu recent ook buiten Zeeland gevonden in Noord-Brabant (18 locaties) en in Twente bij Hengelo. De grootste groeiplaats echter is te vinden in het stedelijk groen! In een intensief gemaaid gazon in het Vrijbroekpark in Mechelen in België om precies te zijn. Alle groeiplekken worden nauwlettend gevolgd en geteld. Resumerend: we zijn qua informatie weer helemaal bij en wachten met spanning op wat er dit jaar allemaal gaat veranderen.

29. De nieuwe Heukel's flora

Johan Vos

Fig. 31

Op 4 november j.l. verscheen de 23ste druk van de Heukel's flora met een voor een deel andere indeling van het plantenrijk. Was de oorspronkelijke indeling nog hoofdzakelijk gebaseerd op de anatomie van de bloemen, nu blijkt uit DNA-onderzoek dat de verwantschappen binnen de plantenfamilies, geslachten en soorten anders ligt dan we dachten. Daardoor krijgen sommige soorten een andere naam, andere wisselen van familie en ook zijn onduidelijke onderverdelingen (ondersoorten e.d.) opgeheven. Dat betekent dat er voor veel geslachten nieuwe determinatiesleutels gemaakt moesten worden.

Verdere wijzigingen t.o.v. de vorige druk zijn: 151 nieuwe soorten zijn toegevoegd, het gaat daarbij voor een groot deel om ingeburgerde soorten en soorten die vanuit het zuiden oprukken vanwege het opwarmend klimaat. Verder is de zeldzaamheid in Nederland geactualiseerd door: de nieuwe kilometerhokfrequentie (in hoeveel kilometerhokken komt de soort in Nederland voor) en de nieuwe Rode lijstgegevens op te nemen. Voorlopig is de klok weer gelijkgezet zou je kunnen zeggen, maar voor hoelang? Nu al kondigde Ruud van der Meijden tijdens de Variadag (zie voor een verslag elders in dit blad) aan dat de kruisbloemfamilie volledig zal worden gewijzigd. Ook zullen de cultuurplanten en de bomen in de nieuwe indeling worden ingepast. Zo is onze Heukel's flora continue in beweging, net als de flora buiten trouwens.

30. Bang

Marianne Ketting

Hoe komt het dat zelfs mensen die de kerk in het midden hebben gelaten, dat zelfs degenen die niets moeten hebben van de pseudo-Sinterklaas die zich Kerstman noemt, toch aan het eind van het jaar een innerlijke drang voelen om zich te omgeven met lichtjes en coniferengroen? Wat beweegt hen hun praktische halogeenspots uit te knippen teneinde met kaarsvlammetjes te kunnen spelen? En waarom barricaderen zij hun vensters en deuren met kransen? Het antwoord is simpel: dat komt door de midwintertijd. Een natuurlijk gegeven dat toen onze voorouders nog in beestenvellen rondliepen, werd omgeven met feesten en rituelen. Feesten ter ere van de midwinterzonnnewende, om te vieren dat het zonlicht weer aan kracht ging winnen. En rituelen om het onheil te bezweren dat dreigde in de duistere wintertijd vol ontberingen.

Die folklore zit zo vast verankerd in het collectief onderbewustzijn van de bewoners van onze noorderbreedte, dat je haast zou denken dat het ons in de genen is geschoten. Of nee, eigenlijk is het andersom: het zit in de mens ingebakken om bang te zijn in het donker. Om bang te zijn voor zaken die hij niet kan overzien. En net zo typisch menselijk is het om op een onlogische manier angst te bezweren: niet door hard weg te lopen voor wat zo griezelig is, maar door een toverformule te prevelen, of een magisch gebaar te maken. Een schietgebedje doen. Duimen voor succes. Een kruisje slaan. Geen (andere) diersoort die ons dat kunstje nadoet! Want al noemt de wetenschap ons 'homo sapiens', de wetende mens, in feite zijn we vooral de gelovende mens, homo religiosus, gelovig of bijgelovig al naar gelang men de eredienst van de eigen stam of die van een andere belijdt.

In de midwintertijd moest de mens zich weren tegen zichtbare en onzichtbare gevaren. Kou en duisternis kon hij afweren door vuren te onsteken, en dat hielp meteen tegen roofdieren. Eventuele door het vuur gelokte roofmensen ging hij met de knots te lijf. Maar wat kon hij doen tegen ziekte en rampspoed, tegen 'boze geesten'? Daarvoor waren metafysische maatregelen nodig. Kransen van 'eeuwig levend' groen,

kransen als symbool voor de stralenkrans van de zon, moesten voorkomen dat onheil de hut binnensloep. En dus hingen ze op de deur, of aan de schoorsteen.

Fig. 32 Midwinter in Ter Wisch

Met de kerstening van Noord-Europa deed het Kerstfeest zijn intrede. Het prille christendom nestelde zich in de ceremonieën van de oude natuurgodsdienst. Een bekeerder als Bonifatius deed nog wel een poging om die oude godsdienst met wortel en tak uit roeien, maar we hebben allemaal op school geleerd hoe het met hem afliep toen hij de heilige Wodanseik wilde omhakken... Met de botte bijl kun je de volksziel niet veranderen! Oude rituelen nieuwe betekenis geven, dat wil wel. En zo werd het midwinterfeest van 'feest rond de wedergeboorte van het zonlicht', het feest van de 'geboorte van Christus, Licht der Wereld'. En de moeder van dat Licht, de Maagd Maria, schoof probleemloos in de rol van de vroegere moedergodin en kreeg haar eigen stralenkrans.

Het christendom had, wonderlijk genoeg voor een godsdienst met één unieke God, weinig moeite om de posities van de kleinere Germaanse godheden in te vullen. Daarvoor stond een hele santenkraam aan katholieke Heiligen ter beschikking. En zo werd de magische midwintertijd keurig vervat in een christelijke heiligenkalender, met vaste data voor alle rituelen. Een kalender die we nog steeds, zeker hier in het noorden, als houvast gebruiken in de donkere wintermaanden. Te beginnen op 11 november met Sint Maarten, 40 dagen (heilig getal) voor de langste nacht. Het werk op het land is dan klaar, en gewapend met lantaarnlicht komen kinderen onbegrijpelijke liedjes zingen aan de voordeur. (Zoals: Kip kap kogel, mien vader is een vogel, mien moeder is een muske, dij geeft mekoar een kuske . Of in de stoute versie: Kip kap kogel, mien moeder is een duvel, mien vader is de satan, en ik bin doar een kiend van!) Dan Sint Nicolaas. Op een wit paard dat gelijkenis vertoont met Wodans rijdier Sleipnir en vergezeld door een zwarte dienaar die verdacht veel weg heeft van het Germaanse vruchtbaarheidsgodje Balder, bezoekt hij, hoog verheven op de daken, onze schoorstenen. De Adventstijd met elke week een kaarsje meer in de krans. Kerstmis, feest van het Licht, omgeven door symbolen van eeuwig leven: hulst, dennengroen, klimop, de mythische maretak. Onlosmakelijk verbonden met de Kerst maar nergens in de Bijbel terug te

vinden. Met Sint Stev'n , (Stephanus), tweede Kerstdag, joegen vroeger de boeren hun werkpaarden over het land, zodat de paarden wat beweging kregen en de grond werd losgetrapt.

Oud- en nieuwjaar, begeleid met vuren en lawaai, om boze geesten te verjagen. (Dat lawaai komt in Westerwolde vooral uit carbidbussen.) Dan Driekoningen. Hier geen kinderen met lichtjes aan de deur, maar verkleden mannen met een draaiende ster boven aan een stok. Die bedelden meestal niet om snoep maar om een borrel. Dat placht uit te lopen op openbare dronkenschap met geweldpleging, zodat dit gebruik verboden werd. En uiteindelijk wordt de midwintertijd 40 dagen na midwinter afgesloten. Op 2 februari, Maria Lichtmis, een feest met heel veel kaarsen op het kerkaltaar. Ziet u hoe het licht centraal staat, bij al die feestdagen? Dan, als de midwintertijd voorbij is, begint het werk op het land weer.

In de stad, waar veel meer licht is en de mensen dichter op elkaar wonen, lijkt men extra bang te zijn voor het donker en vooral voor elkaar. Uit Zoetermeer komt het bericht dat burgers bij de gemeente enge plekken mogen opgeven die dan vervolgens worden 'beveiligd'. Bosschages waarin zich nare personen zouden kunnen ophouden worden gekapt –sorry hoor, vogels – en onoverzichtelijke hoeken en holen verlicht. Makkelijk voor overvallers, zo schrijft mijn berichtgever, want dan zien ze hun slachtoffers beter aankomen. Dat aansteken van lichten, dat offeren van het schaarse stadsgroen, lijkt vooral een rituele plichtpleging waardoor de bange stadsbewoner zich veiliger moet gaan voelen. Maar waar wordt men meestal beroofd? Midden in een donker verlaten bos of in een gezellig drukke winkelstraat?

Mijn berichtgever wil van mij weten hoe dat zit waar ik woon. Zijn plattelandsmensen ook zo bang voor donkere bosjes en voor elkaar? Eerlijk gezegd zou ik het zo nog niet weten. Bij ons vind je niet hier en daar een plukje bos tussen de bebouwing maar hier en daar wat bebouwing tussen het bos. Als je hier bang zou zijn voor bos, kon je je huis niet meer uit. Dat neemt niet weg dat, telkens als na een avondje stappen iemand met de auto op zo'n dikke eik langs de kronkelweg door Westerwolde klappt, er stemmen opgaan om die gevaarlijke bomen te kappen. Want dan krijgt niet de te hard rijdende auto de schuld of de genuttigde drank, maar de boom die te dicht aan de weg stond. En meteen daarop springen alle aanwonenden in de bres voor 'hun' oude bomen; want net als in de tijd van Bonifatius zijn dikke eiken ons heilig. Maar evenmin als veel stadsmensen zijn boeren en boerinnen gesteld op onoverzichtelijk groen op hun erf. Daar wordt terdege geharkt, geschoffeld, en gesnoeid, want je moet wel kunnen zien 'wie er aankomt'.

Mijn Zoetermeerse buurman van Surinaamse afkomst hield zijn tuin kaal omdat hij achter elk polletje onkruid een slang of schorpioen vreesde. Hier vrezden boeren vooral de luizen die op onkruid tieren; want die kunnen ziekten overbrengen op de aardappels. Ziet men hier een omhaagde, overwoekerde tuin, dan woont daar stevast import, westerlingen die de stadsdrukke zat zijn. ...

Komen we aan de vraag: hoe bang zijn plattelanders voor vreemde mensen? Antwoord: men is niet bang maar zorgt zo snel mogelijk dat een vreemde een bekende wordt, door de nieuweling meteen sans gêne het hemd van het lijf te vragen. Elke passant wordt gegroet en ingeschat naar de manier waarop hij of zij de groet beantwoordt. Oh, dat zijn die luu van... of: dij bint nait van hier, toeristen zeker?

Noaberschap wordt terdege onderhouden, want 'je bent mekaar nodig'. Onguur volk houdt men van de deur middels een waakhond en eigenlijk zijn dát de wezens waarvoor ikzelf het bangst ben: je zal maar per ongeluk tijdens de wandeling op een onbekend erf verzeild raken en dan zo'n bloeddorstige rottweiler aan je broek krijgen...

Groeten uit besneeuwd Ter Wisch!

31. Natuur- en milieuagenda Zoetermeer

Coördinatie door Natuur- en milieu-Educatie Zoetermeer.

Deze agenda komt 4x per jaar uit. Opgave van excursies voor het tweede kwartaal 2006 vóór 15 maart 2006 bij NME-team, telefoon 346 96 62

De agenda is voor het Kwartaalblad aangevuld met de excursies van Bomen Overleven

Internet: www.zoetermeer.nl

E-mail: M.J.Kester@zoetermeer.nl

	tijd	Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
	Wo/zat/zon-13.00 & feestdagen	16.00 Pony- of ezelryden	Stadsboerderij De Balijhoeve	De € 0,50 per rit	De Balijhoeve3620832
	Ma/wo en	10.30 14.30 Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve3620832
za	7-jan 10.00	15.00 Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
za	14-jan 10.00	12.00 Groene ochtend; workshop insectenhotel maken (aanmelden!)	Gemeentekwekerij Industrieweg	Leden € 15 Niet leden € 22	Groei en Bloei 3411306
za	14-jan 10.00	15.00 Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
zo	15-jan 14.00	Winterwandeling met fotowedstrijd	Op voorterrein Boerderij 't Geertje		IVN 3165583
za	21-jan 10.00	15.00 Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
za	21-jan 10.00	16.00 Ganzentocht per bus Hoekse Waard	bus parkeerplaats tegenover busstation Reedijk Heinenoord Rotterdam	€ 25 kinderen € 12,50	IVN Bomen Over Leven opgeven twee weken van tevoren 0186 611033 na 20.00 uur of d.roosje@planet.nl
zo	22-jan 14.00	16.30 Knutselactiviteit voor kinderen Vetbolletjes maken	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	IVN/Buitenbeest 3520624
za	28-jan 10.00	15.00 Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD G Pelkman 3313924
zo	29-jan 14.00	16.30 Knutselactiviteit voor kinderen Vetbolletjes maken	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	IVN/Buitenbeest 3520624
di	31-jan 20.00	Informatie over tuingeraniums	Intratuin Voorweg 192	gratis	Groei en Bloei 3411306
za	4-feb 10.00	15.00 Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924

	tijd		Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
za	4-feb 14.30		Wandelen in de Westduinen	Egelopvang bus 24 halte Kruisbeeklaan Den Haag		IVN Bomen Over Leven Freya v.d. Valk en Annelies Vermeulen
za	4-feb 11.00	17.00	Wandelen en tekenen Oud-Beijerland	parkeerplaats voor supermarkt aan de Diepenhorstsingel te Oud Beijerland	€ 10 kinderen € 5	IVN Bomen Over Leven opgeven twee weken van tevoren 0186 611033 na 20.00 uur of d.roosje@planet.nl
zo	5-feb 14.00	16.30	Knutselactiviteit voor kinderen Vetbolletjes maken	Stadsboerderij Het Buitenbeest	gratis	IVN/Buitenbeest 3520624
zo	5-feb 10.30		Wandelen Landgoed Clingendael	hoofdingang aan de Wassenaarseweg		IVN Bomen Over Leven
za	11-feb 10.00	15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
za	18-feb 10.00	12.00	Groene ochtend; Praktische informatie over rozen	Gemeentekwekerij Industrieweg		Groei en Bloei 3411306
za	18-feb 10.00	15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
zo	19-feb 14.00		Wandeling Struiken en bomen: knoppen	't Westpunt in het Westerpark		IVN 3165583
ma	20-feb 20.00		Start cursus Vogelherkenning (aanmelden!)	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	ja	Vogelwerkgroep 3163631
za	25-feb 10.00	15.00	Wilgen knotten in Zoetermeer e.o. Aanmelden!			VMD Pelkman 3313924
za	25-feb 14.00	15.30	Wandelen Park Rozenrust	ingang Veursestraatweg 102A		IVN Bomen Over Leven Ria Hoogstraat
di	28-feb 10.00	15.00	Dagje Stadsboerderij anmelden !	Stadsboerderij De Balijhoeve		8 De Balijhoeve 3620832
wo	1-mrt 10.00	15.00	Dagje Stadsboerderij Aanmelden !	Stadsboerderij De Balijhoeve		8 De Balijhoeve 3620832
do	2-mrt 10.00	15.00	Dagje Stadsboerderij Aanmelden !	Stadsboerderij De Balijhoeve		8 De Balijhoeve 3620832
za	4-mrt 14.30		Wandelen in de Westduinen	Egelopvang bus 24 halte Kruisbeeklaan Den Haag		IVN Bomen Over Leven
ma	6-mrt 20.00	22.00	Workshop Groendecoraties Open cirkel (aanmelden!)	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29	Leden € 23 Niet leden € 30	Groei en Bloei 3411306

	tijd	Activiteit	Verzamelen	Kosten	Organisatie
do	9-mrt 20.00 22.00	Lezing natuurlijk spelen en buitenruimten inrichten	Vrije School Jasmijnstraat 6 Oud Beijerland		Bomen Over Leven
di	14-mrt 20.30	Lezing Bloemen in de kunst door de eeuwen heen door Mieke Frietman	't Centrum Frans Halsstraat 1	Gratis	Groei en Bloei 3411306
wo	15-mrt	De natuurtuin gaat open			Gemeente Z'meer 3469662
wo	15-mrt 20.00 22.00	Lezing Natuurvriendelijke vijver in eigen tuin	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Gemeente Z'meer 3469662
za	18-mrt 11.00 16.00	Wandelen Laningpark Oud Beijerland	parkeerplaats nieuwe Gemeentehuis W. van Vlietstraat Oud Beijerland		Bomen Over Leven opgeven twee weken van tevoren 0186 611033 na 20.00 uur of d.roosje@planet.nl IVN 3165583
zo	19-mrt 14.00	Wandeling Ontluikende knoppen van bomen en struiken	't Westpunt in het Westerpark		
za	25-mrt 14.00 15.30	Wandelen Park Rozenrust	ingang Veursestraatweg 102A		IVN Bomen Over Leven Ria Hoogstraat
zo	26-mrt 13.00 14.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtingroep 3416896/3211593

Website IVN www.ivnzoetermeer.nl
 Vogelwerkgroep <http://www.vwgzoetermeer.nl/>
 Bomen overleven www.bomenoverleven.nl
 Gem Zoetermeer www.zoetermeer.nl natuur en milieu

32. Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT

Taeke M. de Jong (3516599)

Johan Vos (023-5280231)

Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer

Email T.M.dejong@bk.tudelft.nl

Kopij kan daar worden ingeleverd op floppy (platte tekst of Word).

Inleverdatum julinumnummer: eind maart 2006.

Geschreven of getypte tekst een maand vóór deze datum inleveren.

Auteurs

Evelien van den Berg-den Hertog

	079-3213445
Hans Bieze (penningm.)	079-3421351
Rob Bolle	079-3317697
Lodewijk van Duuren	079-3214149
Arno van Berge Henegouwen	079-3211952
Annet de Jong (voorz.)	079-3422924
Taeke de Jong (secr.)	079-3516599
Tilly Kester (plv. voorz.)	079-3412605
Marianne Ketting	0599-324586
Marco Lurks	079-3510523
Jan Parmentier	079-3162672
Ben Prins	0512-350300
Fred Reeder	079-3213612
Johan Vos	023-5280231
Peter van Wely	079-3520414

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2

33. Ik wil ook lid worden

van de Natuurgroep Zoetermeer

O > als lid á € 15,- per jaar

O > als huisgenoot-lid á € 10,- per jaar

O > als donateur á € 5,- per jaar

de leden ontvangen dit blad,
donateurs alleen het januarinumnummer

van de KNNV + afdeling Zoetermeer

O > als lid á € 31,- per jaar

deze leden ontvangen dit blad, het landelijke
KNNV-blad Natura en korting op de KNNV-
uitgaven

.....
naam

.....
adres

.....
postcode

.....
telefoon

.....
Email

.....
handtekening

2726 CM Zoetermeer of T.M.dejong@bk.tudelft.nl

34. Streeplijsten en losse waarnemingen 2005

Wim de Liefde, Taeke de Jong

De lijst op de volgende bladzijden begint op elke bladzijde met de volgende kop:

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

data PlantenWG												# waarnemingen
14 apr & VOS 9 sep												# hokken tot nu toe
12 mei												
26 mei												
28 apr & 28 juli												
23 juni												
30 juni												
14 juli												
11 aug												
25 aug												
9 sep												
18 sep												

De bovenste drie regels in de kop geven het kilometerhok (kaart hiernaast) waarop de waarnemingen betrekking hebben.

De daarop volgende **grijze regels** geven **per hok** aan hoeveel soorten, inclusief in het grijze verleden, zijn gevonden en om hoeveel waarnemingen het gaat.

De **grijze kolom** rechts geeft **per soort** aan hoe vaak betreffende soort tot nu toe in Zoetermeer is gevonden en in hoeveel hokken. Daaruit kan men opmaken hoe bijzonder de waarneming was.

In onderstaande tabel zijn de afkortingen weergegeven die in de lijst gebruikt worden voor de verantwoordelijke waarnemer.

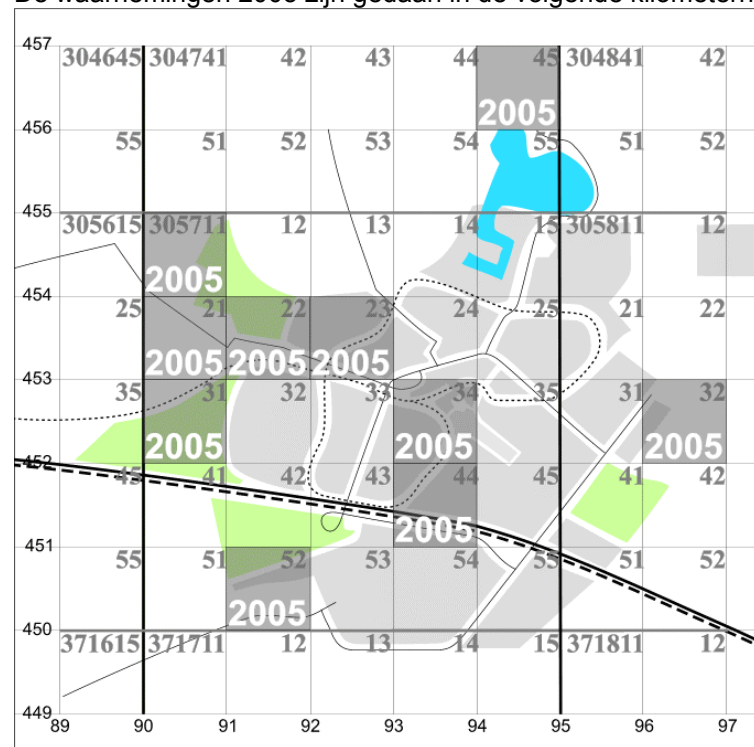
Waarnemers streeplijsten en losse waarnemingen

- ABH Arno van Berge Henegouwen
- FBR Floris Brekelmans, bSR
- JON Annet de Jong
- JZW Johan Zwanenburg, StEA
- KES Tilly Kester
- MHO Marcel Hospers

Waarnemers streeplijsten en losse waarnemingen

- PWE Peter van Wely
- PWG Plantenwerkgroep
- RLD Rijnland
- SJO Sinie de Jonge
- VOS Johan Vos

De waarnemingen 2005 zijn gedaan in de volgende kilometerhokken:

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 47 57 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep		
agrimonie,	14			x								10	7
welriekende	80		x									10	8
akelei, wilde	1078											62	35
akkerkers	708	x		x		x	x	x	x	x		67	35
akkerkool	1246			x		x		x				34	19
andoorn, bos-	1245			x	x	x	x	x	x			88	38
andoorn, moeras-	103			x							x	8	8
aronskelk, gevlekte	130		x									10	7
barbarakruid, bitter	133	x	x					x	x			63	31
barbarakruid, gewoon	448					x						46	29
basterdwederik, bekierde	454									x		39	21
basterdwederik, berg-	458										x	7	7
basterdwederik, bleke	1642	x	x									19	17
basterdwederik, kantige, s.l.	457	x	x					x	x			63	35
basterdwederik, viltige	959		x			x	x					97	37
beemdgras, ruw	958	x		x								37	24
beemdgras, veld-	519							x				9	9
beemdlangbloem	573				x							3	3
beemsooievaarsbek	607	x	x	x	x	x	x	x			x	97	40
bereklaauw, gewone	606	x										38	22
bereklaauw, reuzen-	575	losse waarneming			VOS hok	30	57	35	dd.	29-apr		33	18
bermooievaarsbek	147							x				6	6
bernagie	153			x								2	2
bevertjes	1733	losse waarneming			KES hok	30	57	42	dd.	1-okt		19	13
bezemkruiskruid	679							x				4	3
biezenknoppen	101		x	x	x	x	x	x	x	x	x	116	40
bijvoet													

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 57 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep			18 sep
bitterzoet	1218									x		x	54	28
blauwe knoop	1258								x				1	1
bleekgele droogbloem	587	losse waarneming			KES hok	30	57	34	dd.	27-sep		7	6	
bleke klaproos	915	losse waarneming			JON hok	30	57	34	dd.	17-jun		20	17	
bont kroonkruid	357		x									2	2	
bosrank	339						x					x	31	21
boterbloem, behaarde	1057			x									17	13
boterbloem, blaartrekkende	1058			x	x			x	x	x			87	37
boterbloem, kruipende	1056	x		x	x	x	x	x	x	x		x	147	41
boterbloem, scherpe	1040	x	x		x	x		x	x			x	98	37
braam (g)	6452								x		x	x	31	20
braam, dauw-	1089			x									25	17
braam, gewone	1634											x	21	13
brandnetel, grote	1321	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	156	40
breed pijlkruid	10011	losse waarneming			VOS hok	30	57	42	dd.	5-jul		1	1	
bronnkruid	1936	losse waarneming			MHO hok	30	57	43	dd.	17-mei		1	1	
brunel, gewone	1017	x					x				x	x	74	33
citroenmelisse	5255												6	6
daslook	34	losse waarneming			VOS hok	30	57	35	dd.	29-apr		7	3	
deens lepelblad	342	losse waarneming			VOS hok	30	57	44	dd.	20-mei		13	8	
deens lepelblad	342	losse waarneming			JON hok	30	57	45	dd.	1-apr		13	8	
deens lepelblad	342	losse waarneming			JON hok	30	57	35	dd.	1-apr		13	8	
distel, akker-	331	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	162	41
distel, krul-	208		x				x	x				x	64	23
distel, speer-	336	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	136	41
donkersporig bosviooltje	1386	losse waarneming			VOS hok	30	57	31	dd.	28-apr		7	3	
donkersporig	1386	losse waarneming			VOS hok	30	57	32	dd.	28-apr		7	3	

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep			18 sep
bosviooltje														
donzige klit	87	x										2	1	
doornappel	393	losse waarneming	KES hok	30	58	22	dd.	2-okt				11	10	
doornappel	393	losse waarneming	KES hok	30	57	42	dd.	15-okt				11	10	
dotterbloem, gewone	187	x		x								63	25	
dovenetel, bonte gele	1898	x										27	15	
dovenetel, gestreepte	2464	x							x			31	21	
dovenetel, ingesneden	703		x									20	17	
dovenetel, paarse, s.s.	706	x	x	x	x			x	x	x	x	87	37	
dovenetel, witte	700	x	x		x			x	x	x	x	104	39	
dravik, ijle	165	x	x	x				x	x	x		94	33	
dravik, madritensis	10004									x		10	6	
dravik, zachte, s.s.	161	x	x	x		x	x					91	36	
duinriet	174											35	24	
duist	41	x	x	x								59	36	
duivekervel, gewone	533		x									51	29	
duizendblad, gewoon	4	x				x	x	x	x	x	x	96	37	
duizendknoop, beklierde	973							x	x	x	x	71	39	
egelantier	1645					x	x					24	18	
egelskop, grote, s.s.	1533			x		x						42	29	
eik, zomer-	1037	x		x								45	23	
els, zwarte	36			x	x						x	58	26	
engelwortel, gewone	60		x	x				x			x	42	23	
ereprijs, draad-	1896	x	x									48	27	
ereprijs, gewone	1351	x										17	12	
ereprijs, gladde	1359		x									7	7	
ereprijs, grote	1358	x	x	x		x				x		78	36	
ereprijs, klimop-	1352	x		x	x							41	25	
ereprijs, tijm-	1363	x										13	9	

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep		
donzige klit	87	x										2	1
doornappel	393	losse waarneming	KES hok	30	58	22	dd.	2-okt				11	10
doornappel	393	losse waarneming	KES hok	30	57	42	dd.	15-okt				11	10
dotterbloem, gewone	187	x							x			63	25
dovenetel, bonte gele	1898	x										27	15
dovenetel, gestreepte	2464	x										31	21
dovenetel, ingesneden	703		x									20	17
dovenetel, paarse, s.s.	706	x	x	x	x			x	x	x	x	87	37
dovenetel, witte	700	x	x		x			x	x	x	x	104	39
dravik, ijle	165	x	x	x				x	x	x		94	33
dravik, madritensis	10004										x	10	6
dravik, zachte, s.s.	161	x	x	x		x	x					91	36
duinriet	174											35	24
duist	41	x	x	x								59	36
duivekervel, gewone	533		x									51	29
duizendblad, gewoon	4	x				x	x	x	x	x	x	96	37
duizendknoop, beklierde	973									x	x	71	39
egelantier	1645					x	x					24	18
egelskop, grote, s.s.	1533			x		x						42	29
eik, zomer-	1037	x		x								45	23
els, zwarte	36			x	x							58	26
engelwortel, gewone	60		x	x				x				42	23
ereprijs, draad-	1896	x	x									48	27
ereprijs, gewone	1351	x										17	12
ereprijs, gladde	1359		x									7	7
ereprijs, grote	1358	x	x	x		x				x		78	36
ereprijs, klimop-	1352	x		x	x							41	25
ereprijs, tijm-	1363	x										13	9

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 47 57 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 47 57 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep		
ereprijs, veld-	1347	x	x									51	29
ereprijs, water-, rode	1350		x					x			x	36	24
es, gewone	531	x			x			x	x		x	50	22
esdoorn, gewone	2	x	x									41	18
fijnstraal, canadese	475		x			x		x	x	x		93	39
fioringras	18					x		x				88	38
fluitekruid	70	x	x	x	x	x	x		x	x	x	108	36
ganzebloem, gele	321								x			20	13
ganzevoet, korrel-	315						x			x		44	31
ganzevoet, mel-	306							x		x		78	37
ganzevoet, rode	316							x		x		38	26
ganzevoet, stippel-	310									x		47	32
ganzevoet, zeegroene	312					x	x				x	24	17
gestreepte leeuwenbek	1706	losse waarneming	JON	hok	30	57	34	dd.	17-jun			4	2
getande weegbree	945										x	1	1
gevlekte scheerling	347	x	x			x						10	6
gewone braam (r. laciniatus)	1829								x			2	2
gewone ereprijs	1351	losse waarneming	VOS	hok	30	57	35	dd.	29-apr			17	12
gewone veldsla	1336	losse waarneming	VOS	hok	30	57	44	dd.	20-mei			9	6
gewoon langbaardgras	1393	losse waarneming	JON	hok	30	57	34	dd.	17-jun			38	21
glad walstro	550	losse waarneming	KES	hok	30	57	34	dd.	8-jul			5	4
glanshaver	96			x	x	x				x		61	35
glidkruid, tros-	1765			x								6	3
grijs kattenkruid	10007	x								x		3	3
grijskruid	137									x		26	17
grote boterbloem	1051	losse waarneming	JON	hok	30	58	11	dd.	31-aug			4	3
grote keverorchis	750	losse waarneming	VOS	hok	30	57	31	dd.	18-mei			7	3
grote leeuwenbek	5018	losse waarneming	VOS	hok	30	57	34	dd.	12-mei			1	1

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep			18 sep
gulden sleutelbloem	1015				x								2	2
guldenroede, late	1221								x		x		46	32
haagliguster	2286										x		1	1
hanepoot	428											x	21	16
heelblaadjes	1029	x			x				x		x		58	22
heen	1156								x		x		53	34
heermoes	462	x	x	x					x	x	x	x	124	40
helmbloem, gele	364				x							x	28	19
hennepnetel, gespleten	540		x										6	5
hennepnetel, gewone	543									x			19	11
herderstasje, gewoon	200	x	x	x					x	x		x	102	41
herik	1207	x	x	x					x	x	x	x	118	41
hertshooi, gevleugeld	651											x	37	25
hertshoornweegbree	944	losse waarneming	JON	hok	30	57	45	dd.	29-mei				9	6
hertshoornweegbree	944	losse waarneming	JON	hok	30	57	34	dd.	29-mei				9	6
hoefblad, groot	926	x	x						x				52	25
hoefblad, klein	1316	x	x	x	x					x	x	x	129	41
hoenderbeet	701			x									50	28
hondsdrif	582	x	x	x	x				x	x	x		157	40
hoornblad, grof	299								x				29	22
hoornbloem, gewone	296	x	x	x	x						x		125	40
hoornbloem, kluwen-	295	x	x	x							x		61	33
hop	639												9	6
hyacint, wilde	1151	x											15	10
iep	6541											x	1	1
italiaanse aronskelk	102	x								x			6	5
kaardebol, grote	412		x	x	x					x		x	58	30
kaars, keizers-	1341									x		x	20	12
kaasjeskruid, groot	792		x										26	18
kaasjeskruid, muskus-	789		x									x	47	21

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu	
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu	

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen		# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep	18 sep			
kale jonker	335			x								2	2		
kalmoes	7						x					21	16		
kamgras	386				x							26	12		
kamille, echte	794		x			x	x		x	x		96	40		
kamille, gele	64								x	x		26	17		
kamille, reukeloze	795	x	x			x	x					70	39		
kamille, schijf-	796		x				x					65	36		
kamperfoelie, wilde	759			x								18	13		
kattestaart, grote	785	x		x		x		x				89	36		
kers, vogel-	1019			x								40	19		
kievitsbloem, wilde	532			x								6	5		
kikkerbeet	640			x								28	19		
klaproos, grote	916			x		x	x		x			86	39		
klaver, honing-, citroengele	812									x		19	15		
klaver, honing-, goudgele	810							x				15	13		
klaver, honing-, witte	809					x			x	x		73	40		
klaver, hop-	799	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	98	40		
klaver, kleine	1299	x										81	38		
klaver, rode	1305	x		x	x	x	x	x	x	x	x	115	40		
klaver, witte	1306			x	x	x	x	x	x	x		121	40		
klaverzuring, gehoornde	910								x			28	17		
kleefkruid	546	x	x	x	x	x		x			x	117	37		
kleine ruit	1953			x								1	1		
klimop	598	x		x								37	18		
klit, gewone	2457	x	x		x		x	x	x	x	x	81	30		
klokje, akker-	195						x					7	7		
klokje, ruig	199			x								14	12		
knoopkruid	1766	x		x		x	x		x		x	56	29		
knopferik	1061	losse waarneming	PWE hok	30	57	22	dd.	12-mei				8	5		

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu	
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu	

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen		# hokken tot nu toe		
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep	18 sep				
knopkruid, harig	544									x					50	30
koekoeksbloem, avond-	805													x	26	19
koekoeksbloem, dag-	807	x	x			x									61	28
koekoeksbloem, echte	772					x				x					44	20
koninginnekruid	490					x			x	x		x	x		60	27
koolzaad	1802	x	x	x	x				x	x				x	79	38
kornoelje, rode	355								x					x	41	25
kornoelje, witte	5046													x	17	13
krabbescheer	1255	losse waarneming	VOS hok	30	57	34	dd.	14-jul						5	4	
krabbescheer	1255	losse waarneming	ABH hok	30	57	14	dd.	1-okt						5	4	
kransmuur	2466	losse waarneming	MHO hok	30	57	42	dd.	12-mei						1	1	
kroontjeskruid	495			x					x	x				57	33	
kroos, bult-	722									x				29	25	
kroos, klein	723					x				x				40	32	
kroos, punt-	724					x				x				17	15	
kropaar	390	x		x				x	x	x	x	x	x	147	41	
kruipertje	636								x		x	x		85	33	
kruipklokje	10009										x	x		3	3	
kruisbladwalstro	548			x										2	1	
kruisbladwalstro	548	losse waarneming	PWE hok	30	57	22	dd.	12-mei						2	1	
kruiskruid, bezem-	1733												x	19	13	
kruiskruid, jakobs- s.l.	2290	x	x	x	x	x			x	x	x	x		130	40	
kruiskruid, klein	1192	x	x	x						x		x		93	38	
kruiskruid, kleverig	1191												x	24	14	
kweek	446								x	x	x		x	107	37	
langbaardgras, gewoon	1393												x	x	38	21
late stekelnoot	2469	losse waarneming	VOS hok	30	57	34	dd.	14-sep						2	2	
lathyrus, brede	1864									x				9	7	
lathyrus, veld-	715					x				x				35	21	

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 47 57 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen		# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep	18 sep			
leeuwebek, muur-	741				x								17	12	
leeuwetand, vertakte	725											x	35	26	
lidrus	466	x		x	x								48	30	
lidsteng	630				x			x					22	12	
liefdegras, straat-	1762								x	x			23	18	
liesgras	585	x	x	x	x		x	x	x	x		x	85	38	
liggende klaver	1298	losse waarneming			JON hok	30	57	34	dd.	17-jun			12	8	
lis, gele	665	x			x		x					x	107	37	
lisdodde, grote	1318		x	x	x		x					x	88	39	
lisdodde, kleine	1317						x						23	16	
look, kraai-	35				x								11	8	
look-zonder-look	29	x	x	x	x		x					x	100	33	
luzerne	801						x						41	26	
madeliefje	135	x	x	x	x	x	x	x		x	x		106	41	
mannagras	584					x	x	x					58	32	
mannetjesvaren	421		x		x								14	7	
mansoor	5022	x											3	2	
margriet, gewone	319		x		x	x			x				113	37	
marjolein, wilde	894				x			x					11	7	
meidoorn, eenstijlige	369	x			x		x		x				60	26	
melde, spies-	121						x		x	x			77	35	
melde, uitstaande	123						x		x				42	28	
melkdistel, akker- s.l.	2324	x	x		x	x		x	x			x	98	40	
melkdistel, gekroesde	1224		x	x			x	x	x				90	39	
melkdistel, gewone	1225	x		x			x		x	x			83	38	
mierik	92		x										6	3	
moederkruid	320											x	27	19	
moeraskers	1076						x	x				x	52	32	
moerasmuur	1247				x								2	2	
moeraswespenorchis	461				x								2	1	
morgenster, gele	2418		x										56	27	

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen		# hokken tot nu toe		
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep	18 sep				
mosterd, zwarte	152			x					x	x	x		x	x	60	30
munt, water-	813	x							x	x	x				82	36
muskuskruid	10	losse waarneming			JON hok	30	58	11	dd.	27-apr			2	2		
muur, vogel-	1250	x		x		x	x	x	x	x		x	90	37		
muurbloem	304			x									2	2		
muurpeper	1175										x	x	32	22		
muursla	839										x		7	6		
muurvaren	112	losse waarneming			VOS hok	30	57	23	dd.	5-jul			3	2		
nachtschade, zwarte, s.s.	1219										x	x	54	35		
nagelkruid, geel	579	x		x	x		x				x	x	85	29		
ooievaarsbek, berm-	575	x	x	x								x	33	18		
ooievaarsbek, donkere	572				x								18	15		
ooievaarsbek, kleine	574			x									28	24		
ooievaarsbek, slipbladige	570		x	x	x	x	x		x		x		112	38		
ooievaarsbek, zachte	571										x		x	x		
oranje havikskruid	611	losse waarneming			JON hok	30	57	25	dd.	29-mei			12	9		
orchis, brede, (subsp. majalis)	886				x								28	8		
orchis, wespen-, brede	460	x							x				65	24		
ossetong, overblijvende	1871		x										15	9		
paardebloem, gewone	1264	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	125	41		
pastinaak, gewone	922	x	x		x			x	x			x	127	40		
peen	394				x	x	x		x	x	x	x	100	37		
pekbloem	1201	losse waarneming			KES hok	30	57	42	dd.	15-okt			6	6		
penningkruid	782	x			x								26	14		
perzikkruid	977										x		64	32		
pinksterbloem	205	x	x		x								92	34		

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep		
plomp, gele	865					x	x					37	19
raaigras, engels	756	x				x	x	x	x	x	x	121	39
raket, gewone	1211					x	x	x	x	x	x	86	36
ratelaar, harige	1065				x							21	13
reigersbek, gewone, s.s.	480											22	15
reukgras, gewoon	66				x							8	5
riet	933	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	130	41
rietgras	930						x	x	x			89	37
rietorchis	890	losse waarneming		VOS hok	30	57	33	dd.	15-jun			44	18
robertskruid	576	x	x					x		x		72	31
rode spoorbloem	5035	losse waarneming		JON hok	30	57	25	dd.	17-jun			7	6
rolklaver, moeras-	763				x	x						12	9
roos, hondsrus, greppel-	1643											12	11
rus, greppel-	675									x	x	44	27
rus, padde-	688						x	x				7	6
rus, pit-	680				x	x	x	x	x			98	39
rus, platte	678	x							x			42	24
rus, tengere	690					x						4	4
rus, zeegroene	684		x			x	x		x			62	32
rus, zomp-	673						x	x	x			66	38
schijnaardbei	5117	x								x		39	18
schijnpapaver	10006										x	3	3
silene, blaas-	1206									x		26	21
sint-janskruid	649					x		x				42	23
sla, kompas-	699	x	x	x			x	x	x	x	x	93	39
slaapkamergeluk	10010	losse waarneming		MHO hok	30	57	42	dd.	29-aug			2	2
slaapkamergeluk	10010	losse waarneming		JON hok	30	57	23	dd.	23-sep			2	2
slangekruid	431								x			6	4
slanke sleutelbloem	1014											1	1
smeewortel, gewone	1259	x	x				x	x	x		x	96	38
sneeuwbes	2107									x		17	14

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep			18 sep
spaanse aak	1	x	x										24	16
speenkruid, gewoon	1047	x											91	34
spirea, moeras-	526												48	19
springzaad, klein	661												11	8
steenbreekvaren	113	losse waarneming		VOS hok	30	57	23	dd.	5-jul			3	3	
steenraket, gewone	487											37	27	
stekelvaren, brede	419											5	3	
sterrekroos (g)	6097											39	27	
stinkende gouwe	305	x	x									83	27	
straatgras	952	x	x	x								87	37	
streepzaad, klein	372	x										117	40	
struisgras, gewoon	19											17	16	
struisgras, hoog	17											16	15	
tarwe	1839											10	8	
teunisbloem, middelste	872											36	22	
timoteegras s.s.	932											91	38	
toorts, zwarte	1340											12	8	
valeriaan, echte	1333	x										36	23	
varkensgras, gewoon	968											97	41	
varkenskers, grove	359											19	15	
varkenskers, kleine	358											35	26	
veelbloemige veldbies	1933											1	1	
veenwortel	967	x	x	x	x							122	41	
veldkers, bos-	202	x										24	15	
veldkers, kleine	203	x										70	34	
vergeet-mij-nietje, akker-	840											68	35	
vergeet-mij-nietje, bos-	846	x	x									24	17	
vergeet-mij-nietje,	844	x										43	29	

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen		# hokken tot nu toe		
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep	18 sep	#		#	
moeras-																
vetmuur, liggende	1112	x		x						x	x			42	23	
vijfvingerkruid	1010	x											x	31	20	
vingergras, harig	408									x	x			16	9	
violtje, bos-, donkersporig	1386				x									7	3	
violtje, maarts	1384	x												23	15	
vlasbekje	745		x											12	10	
vlier, gewone	1133	x	x			x	x	x	x				x	89	33	
vlinderstruik	5032									x				27	19	
vogelmelk, gewone	896	x			x									23	12	
vossestaart, geknikte	40				x		x							45	23	
vossestaart, grote	42	x	x	x	x		x	x						76	37	
vroege haver	21										x			3	2	
vroege haver	21	losse waarneming				JON hok	30	57	34	dd.	17-jun			3	2	
vroegeling	483	x												46	27	
vrouwenmantel, fraaie	1648									x				17	13	
walstro, glad	550				x									5	4	
walstro, moeras-	2376							x						11	8	
waterbies, gewone	437								x					30	23	
waterdrieblad	821	losse waarneming				JON hok	30	58	11	dd.	31-aug			2	2	
waterpepe, kleine	1215			x			x							23	20	
waterkers, gele	1074						x							43	29	
waterkers, slanke	859			x										29	21	
waterlelie, witte	866	x		x										33	21	
waterpeper	972							x						12	9	
waterpest, smalle	442				x									16	14	
waterweegbree, grote	28	x			x		x		x					49	35	
waterweegbree, slanke	27			x										11	10	

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
 uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
 km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen		# hokken tot nu toe			
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep	18 sep	#		#		
moeras-																	
vetmuur, liggende	1112	x		x									x	x		42	23
vijfvingerkruid	1010	x													x	31	20
vingergras, harig	408												x	x		16	9
violtje, bos-, donkersporig	1386									x						7	3
violtje, maarts	1384	x														23	15
vlasbekje	745		x													12	10
vlier, gewone	1133	x	x			x	x	x	x				x			89	33
vlinderstruik	5032												x			27	19
vogelmelk, gewone	896	x								x						23	12
vossestaart, geknikte	40								x		x					45	23
vossestaart, grote	42	x	x	x	x		x	x		x	x					76	37
vroege haver	21												x			3	2
vroege haver	21	losse waarneming				JON hok	30	57	34	dd.	17-jun			3	2		
vroegeling	483	x												46	27		
vrouwenmantel, fraaie	1648												x			17	13
walstro, glad	550									x				5	4		
walstro, moeras-	2376												x			11	8
waterbies, gewone	437												x			30	23
waterdrieblad	821	losse waarneming				JON hok	30	58	11	dd.	31-aug			2	2		
waterpepe, kleine	1215								x				x			23	20
waterkers, gele	1074												x			43	29
waterkers, slanke	859									x						29	21
waterlelie, witte	866	x		x						x						33	21
waterpeper	972												x			12	9
waterpest, smalle	442												x			16	14
waterweegbree, grote	28	x			x		x		x				x			49	35
waterweegbree, slanke	27			x												11	10

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep			18 sep
wederik, puntweegbree, grote, s.s.	1867					x	x	x	x	x	x	x	15	13
wed. weegbree, smalle	947	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	132	40
wegdistel	946	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	124	39
wikke, ringel-	878					x							11	7
wikke, smalle, s.s.	1370				x								31	16
wikke, vogel-	1368	x	x	x	x		x	x	x		x	x	100	38
wilde bertram	1369				x	x	x	x			x		63	34
wilde kievitsbloem	5							x					25	13
wilg, grauwe en rossige	532	losse waarneming		ABH hok	30	57	32	dd.	8-apr				6	5
wilg, schiet-	2468				x								0	0
wilgeroosje	1116				x								40	30
wilgeroosje, harig	450										x	x	43	27
winde, akker-	451	x	x	x	x	x	x	x			x		112	41
winde, haag-	350				x	x	x	x	x	x	x	x	37	26
witbol, gestreepte	188	x	x	x		x	x	x	x	x	x		110	40
witte krodde	631	x	x	x	x	x	x	x			x	x	145	41
wolfsmelk, tuin-	1281	x	x			x			x	x			80	38
wolfspoot	498			x					x	x			50	30
wormkruid, boeren-	780				x	x			x				40	27
wouw	1260	x		x		x	x		x	x	x		62	31
zanddodengras	1063	losse waarneming		VOS hok	30	57	34	dd.	15-jun				6	4
zandmuur	931	losse waarneming		JON hok	30	57	34	dd.	17-jun				2	2
zandraket	2334	losse waarneming		JON hok	30	57	34	dd.	17-jun				0	0
	81	x	x	x									24	15

kaart 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30 30
uurhok 57 57 58 57 57 57 47 57 57 57 57
km-hok 44 22 32 31 52 21 45 11 23 34 12

totaal aantal soorten	337	324	100	325	160	192	229	254	345	371	228	tot nu
totaal aantal waarnemingen	565	1290	101	1083	211	470	516	1173	688	933	932	tot nu

2005:

naam	soortnr.	data PlantenWG										# waarnemingen	# hokken tot nu toe	
		14 apr & VOS 9 sep	12 mei	26 mei	28 apr & 28 juli	23 juni	30 juni	14 juli	11 aug	25 aug	9 sep			18 sep
zegge, oever-	259	x	x										36	24
zegge, ruige	235		x						x	x		x	100	35
zegge, tweerijige	225	x											9	7
zegge, vos-, valse	245	x			x					x			41	29
zevenblad	11	x	x	x			x				x	x	72	32
zilverhaver	20	losse waarneming		VOS hok	30	57	44	dd.	20-mei				2	1
zilver schoon	1006		x		x		x	x	x		x	x	107	39
zomerklokje	734				x								4	4
zompvergeet-mijnietje	841									x			2	2
zulte	117									x			15	10
zuring, berm-	1095		x	x									28	18
zuring, goud-	1100										x		13	9
zuring, kluwen-	1097							x	x	x			45	30
zuring, krul-	1098		x					x	x	x		x	112	39
zuring, moeras-	1102									x			27	17
zuring, ridder-	1101	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	133	39
zuring, schape-	1094								x				28	23
zuring, veld-	1093	x							x			x	59	31
zuring, water-	1099	x			x	x							37	23
zwaluwtong	970				x						x	x	41	27
zwanebloem	171								x				49	26
zwarte zegge	244								x				1	1
zwenkgras, riet-	514		x										41	31

35. Index (exclusief streeplijsten pag. 40 e.v.)

A4	30	caracol	24	getande weegbree	14; 16; 17
Aa-strand	27	caracol de la viña	24	gevlekte Amerikaanse	
agroneta aquatica	11	Centrum-Dorp	16	rivierkreeft	26
akkerdistel	14	chironomus spec.	12	gewone braam	14
akkerkers	31	chorthippus parallelus	23	gewone dwergvleermuis ..	21;
Amerikaanse rivierkreeft ..	26	citroenvlinder	23	22; 28	
anodonta anatina	12	corbiculidae	12	gewone grootoorvleermuis	
anodonta cygnea	12	culex pipiens	12	21; 22
apium repens	32	cybister	11	gewone poelslak	12
asellidae	10	cybister lateralimarginalis	11	gewone reigersbek	14
asellus meridianus	10	Daemen Norbert	31	gewone zwanenmossel ...	12
assellus aquaticus	10	dagpauwoog	23	gewoon bootsmannetje ...	10
atalanta	23	Dalfsen Albert van	27	gewoon spitskopje	23
Balijbos	26	Damme, Marijke van	13	giebel	26; 27
behaarde boterbloem	29	Damme, Marijke van	10	gierzwaluwen	13
Benthuizerplas	19	dansmuglarve	12	Goeij, Sandra de	17
Bentwoud	19; 20	dauwbraam	14	gouden ribzaad	31
Berg	2	De Leyens-Zuid	16	goudhaantje	21
Berge Henegouwen, Arno		De Ruyterstraat	23	goudvis	27
van	18; 19	diepslakken	12	Graaf, Carolien van der ...	29
beuk	25	distelvlinder	23	graspieper	19
Bieslandse Bovenpolder		dodaars	20; 21	groene specht	19; 20; 21
(Delft)	13	dolomedes fimbriatus	11	groenling	20; 21
Bieze, Hans	7	Dorp	16	groot koolwitje	23
bithynia bithynia	12	drents heideschaap	14	Groot, Adri de	19
bithynia leachii	12	Driemanspolder	27; 28	Groot, Adrie de	26
bittervoortjes	27	Driemanspolder-Rokkeveen		grootoorvleermuis	22
blaashorens	12	16	grote boterbloem	16
bladkoninkje	18	duinslak	15	grote gele kwikstaart	20
blauwborst	29	Dulleman, Diederik	30	grote groene	
blauwe kiekendief	20; 21	Duuren, Lodewijk van	15; 17;	sabelsprinkhaan	23
blauwe reiger	20	23		grote kaardebol	15
bleek bootsmannetje	10	dwergvleermuis	29	grote kaardenbol	14
Blondé Pieter	29	dytiscus	11	grote kaardenbollen	20
boerenzwaluw	28	dytiscus circumflexus	11	grote leeuwenbek	16
boletus luridus	25	dytiscus marginalis	11	grote lisdodde	15
bont zandoogje	22; 23	Ecogrid	31	grote waternavel	31
boomblauwtje	23	éénoogkreeftje	13	grote weegbree	17
bootsmannetje	13	egelantier	14	grutto	28
borstelworm	13	eik	25	gyrinidae	10
boswalstro	31	erwtmossels	12	gyrinus marinus	11
brede dovenetel	31	escargot vigneron	24	gyrinus substriatus	11
breed pijlkruid	16; 17	exmoor-pony's	14	haagbeukmelkzwam ..	25; 26
Brekelmans, Floris	26	Flora- en faunawet ..	22; 27;	Haarsma, Anne-Jifke	29
brilduiker	20	30		haas	28
Broekweg	19	FLORON	16; 30; 31	Habitatrichtlijn	32
bronkruid	16	fluitenkruid	31	haftelarve	13
bruine sprinkhaan	23	fysische kieuw	11	heelblaadjes	14
bSR	22; 23; 26	galloway-runderen	14	Heerden, Adrie van	16; 17
buizerd	20	gammaridae	10	helix pomatia	23; 24
Bureau van der Goes en		gammarus pulex	10	helvella crispa	26
Groot	27	gammarus tigrinus	10	Heukel's flora	33
Buytenpark ...	14; 15; 16; 17;	geelgerande waterkever ..	11	hibermans	20
19; 20; 21; 23		gehakelde aurelia	23	Higler, Bert	13
buytenparkslak	15	gele waterkers	31	Hoekschewaard	6; 8
Buytenwegh	16	gentianella anglica	31	Hoekstrapark	26
Buytenwegh-West	16	gerande oeverspin	11	holpijp	28

hopklaver	14	kruldistel	15	notonecta viridis.....	10
huiskrekkel.....	23	kuifduiker	21	notonectidae	10
huismus	18	kuifeend	28	Odé, Boudewijn	31
Huys te Warmont.....	29	kustsprinkhaan	23	oeverspin	13
HWL.....	6; 8	laatvlieger	21; 22	ooievaars	15
hydrobius fuscipes.....	11	lactarius circellatus	25	Oostweg	22
hydrochara caraboides....	11	Lange, Bob de	17	oranjerode stropharia	25
hydrophilus piceus.....	11	late stekelnoot	17	orconectes limosus.....	26
Ibsenrode.....	23	Leidschendam-Voorburgs	28	Palenstein.....	16
Ibsenzijde.....	22	Leyens	22	pallasboszanger	18
ijsvogel.....	21	Liefde, Wim de.....	16; 40	pastinaak	14
ijzervaren	31	linde	25	Pathelaan	23
Irenelaan.....	23	lintvaren	31	peen.....	14
IVN.....	8	LNV.....	27	perzikkruid	14
jacobskruiskruid.....	14	Los, Ceas	31	PGO.....	31
Jansen, Eric.....	29	lymnaea stagnalis.....	12	pimpernoot.....	31
Jong Taeke de.....	5	Maas, Bert	32	planorbarius corneus.....	12
Jong, Annet de	7; 8; 15	Mahatma Gandhisingel....	25	planorbidae.....	12
Jong, Taeke de.....	40	Maria Duystlaan-Korftlaan		plantago major subsp.	
Jong, Taeke de.....	3	(Delft)	14	intermedia	17
kamgras.....	29	Meerburgerwetering	30	Plas van Poot 21; 22; 26; 27	
Kampen, van	21	meerkoet.....	28	platte rus.....	14
karakol	24	Meerpolderdijk	17; 23	Poelgeest, Geert van.....	13
karkol	24	meervleermuis	21; 22; 28;	populier.....	30
Kester, Tilly	13	29; 30		Prielenbos.....	20; 21
Ketting, Marianne	33	Meerzicht	16; 17	procambarus clarkii	26
kieuw.....	11	Meerzicht-Driemanspolder		psilocybe aurantiaca.....	25
Kieviet, Joost	8	16	putter	19; 20; 21
kievit.....	28	Meerzichtlaan	17	radixsoorten.....	12
kikker	27	Meerzicht-Rokkeveen.....	16	ranatra ranatra	10
klapekster	19	Meijden, Ruud van der ..	31;	ransuil	21; 28
klein geaderd witje.....	23	33		rat.....	28
klein gestreept waterorretje		MER.....	27	riet.....	14; 28
.....	11	Middentocht	27	rietgors.....	19
klein koolwitje	23	moeraskers	14	rietgras.....	14
kleine kaardenbol	14	moerasslakken	12	rode amerikaanse	
kleine karekiet.....	28; 29	Molenvaart.....	28	rivierkreeft	26
kleine modderkruiper	27	moseik	31	Rode lijst.....	33
kleine spinnende watertor	11	muggenlarve.....	13	Rode lijst van bedreigde	
kleine vos.....	23	muggenlarven.....	11	vissoorten.....	27
klit	20	muis	19; 20; 28	roerdomp	29
kluiifzwam	26	muskuskruid	16	Rokkeveen.....	25
kneu	19	muurvaren	16	roman snail.....	25
KNNV.....	8	muurvarens.....	13	roodborsttapuit....	19; 20; 21
kokerjuffer	13	Natuur- en milieu-Educatie		roodkeelduiker	21
kokerjuffers	13	Zoetermeer	36	rorippa amphibia.....	31
kolgans	21	Natuurtuin	23; 26	rorippa sylvestris.....	31
konijn	28	nepa cinerea	10	rosse vleermuis	21; 29
korfmosseels	12	netstelige heksenboleet... 25		rotsmus	18
krabbescheer	13	Nieuwe Driemanspolder .	27;	roze berberis.....	31
krakeend	28	28		rugzwemmers	10
kramsvogel	20	nijlgans.....	28	ruige dwergvleermuis	21; 22
kransmuur.....	16	NME-team	36	ruwe smeewortel	31
kranswier	29	Noord-Aa	21	sagittaria latifolia.....	17
krasser	23	Noord-Aapas.....	20	schaatsenrijder	13
kroos	13	Noord-Aaplassen.....	20	schijfhorenslakken.....	12
Kruijisen (PvdA).....	3	Noordhove	16	schildersmossel	12
kruiwend moerasscherm..	32	Noordhoven	20	scholekster	28
kruisbladwalstro.....	16	notonecta glauca	10	schrijvertjes.....	10
kruisbloemfamilie.....	33	notonecta lutea	10	Seghwaert	21

slaapkamergeluk	16	tweekleurige vleermuis ...	21; 22	waterschorpioen	10
slobeend	28	Twisk Peter	30	watersnip	19
smelleken.....	20	unio pictorum	12	waterspin	11
sneeuwgans	21	unio tumidus	12	watervleermuis	21; 22
Snijder (VVD).....	3	veldleeuwerik.....	19; 28	watervlo	13
Snoek, Monique.....	14	velduil.....	19	Weeda, Eddy	17
soleirolia soleirolli	16	verbena.....	22	weegbree.....	17
Sonneveld.....	22; 23	vijvermossel.....	12	Weinbergschnecke	24
Spectrumsingel.....	26	vinbjergsnegl	24	Westerpark ...	16; 18; 21; 23; 25; 26; 27; 28; 29
sperwer	20	Vissendreef.....	21	Westpark	19
spinnen	10	viviparus contectus	12	wijngaardslak.....	23; 24
spinnende watertor	11	viviparus viviparus	12	wilde eend	28
sprinkhanen	23	vleermuis	22; 28; 29	wilgenroosje.....	15
staafwants	10	VLEN	29	Wilsveen	27
staartmees	20	vlokreeft	10	witjes.....	23
Stadshart	17	vlokreeftje	13	witte kluiwzwam	26
Starrevaart.....	19	vlokreeftjes	10	Witteveen en Bos	26
StEA.....	23	Voorweg	27; 28	xanthium strumarium	17
steekmuglarve	12	Vos, Johan....	16; 21; 22; 23; 25; 26; 27; 29; 30; 33	zanddoddegras.....	16
steenbreekvaren.....	16	vroege haver.....	16	zanglijster	19
steenrode heidelibel	15	vuurmelkzwam.....	25	zeggensoorten	31
steenuil	28	VWG	8	zilverreiger	29
stekelnoot	17	VZZ	21; 29	zoete kwel.....	28
Stift, Marc.....	31	Wallertuin (Delft).....	13	Zoetermeerlijn.....	16
Stompwijk	28	wantsen	10	Zoetermeerse Plas ...	12; 13; 20; 21; 26
struiksprinkhaan	23	waterdrieblad	16	Zoetermeerse Plassen	28
tengere bootsmannetje....	10	waterjufferlarve	13	Zoeterwoude.....	30
Thijsse	3	waterlelie	13	zoetwaterpissebed.....	13
tijgervlokreeft	10	watermunt.....	15	zoetwaterschelpen.....	12
torenavalk	19; 20	waterpest	13	zompvergeet-mij-nietje	16
Tuijllsportpark	21; 22	waterpissebedden	10	zwanebloem	29
tureluur.....	20; 21; 28	waterral	19; 20	zwarte kluiwzwam	26
Tweede Tocht.....	19	watersalamander	27	zwarte mosterd	14
tweekleppigen.....	12				